

The Coursebooks In The National Educational Councils

Dilek Güzel¹ ve Ahmet Şimşek²

¹ Canakkale 18 Mart University, Education Faculty Canakkale/ Turkey

E-mail: dilekguzel@comu.edu.tr

² Sakarya University, Education Faculty Hendek/Sakarya/ Turkey

E-mail: simsek@sakarya.edu.tr

Abstract

Textbooks are the most commonly used and widely referenced sources of education and training environments. In this study, it was intended to determine how the textbooks were reflected in the councils which is the most important authority of the National Education system. In this context, the decisions taken in the National Education Councils referring to the textbooks were examined and evaluated. Results of the examinations have been taken up decisions under these headings: content properties of textbooks, form properties of textbooks and language and expression properties. Within this research were examined all Councils decisions-records, which were published up to from first to eighteenth National Educational Councils. The taken decisions, suggested ideas and proposals about the textbooks in interpreted by examining at the National Educational Councils. mainly In ten of eighteen Councils (in the 1.,2.,7.,9.,11.,12.,14.,15.,16. and 18. Councils) collected till now were found the decisions about the textbooks. According to resources were reached to that conclusion: taken decisions mainly are related about the content properties of textbooks. Density in terms of form- technical properties of the textbooks then, finally, language and expression properties was discussed. The taken decisions about the content of textbooks, the content of scientific, objective, be up to date, to acquire literacy skills such as critical thinking and questioning is related to the basic functions have been identified. As part of the form-technique properties of the textbooks were mentioned qualities, such as visual and print quality, properties of language and expression seems to focus on the appropriateness of the level of students. Also toward 1990s and 2000s in parallel with developments in science and technology, textbooks were given more weight in decisions related to the form-technique properties were found.

Key Words: Textbooks, National Educational Councils, The Properties of textbooks

---

Extended Summary

Aim

Textbooks are the most commonly used and widely referenced sources of education and training environments. In this study, it was intended to determine how the textbooks were reflected in the councils which is the most important authority of the National Education system. In this context, the decisions taken in the National Education Councils referring to the textbooks were examined and evaluated.

Method

This study is a research based on survey model where document analysis technique is used. Survey model is a model that describes a preexisting or past condition as it is. For this purpose, the document analysis technique was adopted to be used. Document analysis is an important data gathering technique for researcher where he/she cannot receive the information about the subject she/he studies on directly. Besides, periodical materials, diaries, books etc, which emerge at certain times, give the researcher the opportunity for making study based on long term (Yıldırım and Simsek, 2005). According to Metin (2012), in the cases where direct observation or interview is not possible; it is a research method which gives the opportunity for gathering information by examining the existing records and documents and presents unknown information referring to the past. Document analysis technique consists of the analysis of written materials about the research problem. This technical study enables the records and documents of the decisions about the textbooks taken in the National Education System which took place at certain times at past and the analysis of the studies about this subject. The written documents used in our study are the records of the decisions of National Education Councils. The decisions taken in the National Education Councils were determined by examining the record of National Education Councils. The decisions about the "textbooks" were specified primarily for the research. After being examined, these decisions were analyzed and paraphrased by citing or quoting where necessary.

Results

It is a fact that textbooks are commonly used equipments in education and training environments in our country and in the world as well. As the developments in science and technology and innovations require making changes in education programs, primarily in literature, these changes emerge on literature and curriculums should manifest themselves in the textbooks

which are the translatives of the textbooks. These changes require the organization of the content, form and language-expression features of the textbooks in accordance with the present time. Like all the subjects referring to education, the changes about the textbooks which are one of the most important elements of education, should be discussed and determined by experts, scientists, education directors in National Education Councils. By looking from different perspectives in the councils, sharing ideas about the necessary changes is important to reveal more qualified textbooks.

When the decisions taken in the National Education Councils about the courses were examined; it is seen that from the first Education Council which took place in 1939 to the present, important decisions about the textbooks were taken. In this study where these decisions were formed under 3 categories as content, form-technique, language-expression features; it was observed that the decisions could stress different features from time to time. It is seen that content, form-technique features or language-expression features are given more importance in some councils but when looked at the councils generally, it is seen that the decisions about the content are more encountered rather than the defined categories. The decisions about the content are seen to be collected in the 2th, 9th, 11th, 12th, 14th, 16th Councils. When the decisions taken in these Councils are evaluated under the extent of content, it is seen that the features of making the content scientific, current and acquiring reading skills are underlined. Actions to be taken for the reconstruction and renovation of the content of the textbooks according to the scientific and technological changes were determined in these councils. The decisions about the formal features are mostly encountered in the 12th, 16th and 18th Councils. In National Education Councils, within the concept of formal and technical features, visually and print quality are more emphasized. Visually is an important factor in shaping a book in student's mind and leaving mark of the content in the mind as well. In the same way, print quality is functional in developing positive attitude firstly to the book and secondly to the course. Naturally, a textbook which is poor quality, printed lacking quality and insufficient, and also is not visually appealed, is regarded as negative by all. Thus, formal characteristics should be taken into consideration carefully. Besides, when looked at the Councils generally, the most remarkable decision in terms of form and technique is seen to be about the electronic book.

It is possible to mention about the important decisions taken in the 18th and 2nd Councils referring to language and expression features. It is seen that in these councils the necessity of being accordance with the level of the individuals that language and expression refer to and the legibility of the language and

expression are more emphasized. As it is the fact that a book does not make sense if it cannot tell what it wants to mean. Thus, developmental and psychological characteristics of student profile should be well known. Textbooks should be prepared and constructed in this context.

Discussion

It is seen that the importance in content has not been decreased in time when decisions in councils are assessed; otherwise this subject was emphasized in many councils. However, when the decisions taken in the National Education councils from past to present have been assessed, it can be claimed that the importance in structure-technique features of textbooks has been increased in 2000s. At this point, it is thought that scientific and technological developments and the needs due to these developments of the 21th century have an effect on this situation. However as a result of constructivist approach that is being applied in nowadays, students need different sources such as internet apart from textbooks. In other words, science and technology require different sources beyond textbooks. In this respect, when the last National Education Council was evaluated, there were some decisions about using electronic textbooks with the aim of meeting 21th century needs. This is applied only at pilot schools but it is aimed to apply them at other schools in the future. With the help of this application it is aimed to have individuals who learn how to reach knowledge and who lean to sources of knowledge in the most effective way.

Conclusion

It can be claimed that there is an increase in giving importance to structure-technique features of textbooks in 2000s when the decisions taken in National Education councils from past to present are evaluated. Moreover, it is thought that scientific, technological developments that come along with 21th century and needs that arouse due to these developments have an effect on this situation. However as a result of constructivist approach that is being applied in nowadays, students need different sources such as internet apart from textbooks. In other words, science and technology require different sources beyond textbooks. In this respect, when the last National Education Council was evaluated, there were some decisions about using electronic textbooks with the aim of meeting 21th century needs. This is applied only at pilot schools but it is aimed to apply them at other schools in the future. With the help of this application it is aimed to have individuals who learn how to reach knowledge and who lean to sources of knowledge in the most effective way.

It is seen that decisions taken in National Education councils in which problems in education are discussed and thoughts for solutions are proposed, are generally accepted. However, there are some delays in these applications. It is clear that the topic of application of decisions taken in councils change according to governments' points of view on giving importance to these subjects. When looked at the decisions taken in the councils, it seen that some decisions reappear at different councils. This result can be understood as indicator of the fact that decisions for these problems are not solved properly, applications are insufficient or are not conducted properly. In addition, decisions about textbooks are still being faced as problems in present. Thus, the topics about the textbooks should be discussed in a more extensive way, and different points of views of different experts should be taken into consideration, and should be come to a decision within the framework of different views and it is necessary to be sensitive and particular in the processes of these applications of decisions. Moreover, it is required that the content, form-technique and language-expression features of textbooks, which is the most important component of education-training activities and presenter of education programs, should be renewed in accordance with the developments, and the necessary studies should be examined detailed in National Education councils and a more serious control should be provided about the applications.

Milli Eğitim Şûralarında Ders Kitapları

Dilek Güzel¹ ve Ahmet Şimşek²

¹ Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Çanakkale/ Türkiye

E-mail: dilekguzel@comu.edu.tr

² Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Hendek/Sakarya/ Türkiye

E-mail: simsek@sakarya.edu.tr

Öz

Ders kitapları; eğitim öğretim ortamlarının en sık kullanılan ve en çok başvurulan kaynaklarıdır. Bu çalışmada, Milli Eğitim sisteminin en önemli mercii olan şûralara ders kitaplarının nasıl yansıdığını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda Milli Eğitim Şûraları'nda ders kitapları ile ilgili alınan kararlar incelenmiş ve değerlendirilmiştir. İnceleme sonunda Şûralarda alınan kararlar; ders kitaplarının içerik, biçim, dil-anlatım özellikleri başlıkları altında ele alınmıştır. Araştırma kapsamında ilki 1939 yılında gerçekleştirilmiş olan 1. Maarif Şûrasından, en son 2010 yılında toplanan 18. Milli Eğitim Şûrasına kadar olan yayınlanmış tüm Şûra karar kayıtları incelenmiştir. Ders kitapları ile ilgili Şûralarda alınan kararlar, ileri sürülen fikirler ve öneriler incelenerek yorumlanmıştır. Günümüze kadar toplanan 18 Şûradan 10'unda (1.,2.,7.,9.,11.,12.,14.,15.,16. ve 18. Şûra olmak üzere) ağırlıklı olarak konu ile ilgili kararlara rastlanmıştır. İncelemelerden hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır: Alınan kararlar ağırlıklı olarak ders kitaplarının içerik özellikleri ile ilgilidir. Yoğunluk bakımından daha sonra kitapların biçim-teknik özelliklerinin, son olarak da dil-anlatım ile ilgili özelliklerinin ele alındığı görülmüştür. Ders kitaplarının içeriği ile ilgili alınan kararların; içeriğin bilimsel, nesnel, güncel olması, okuma-eleştirel düşünme ve sorgulama becerisi kazandırması gibi temel işlevleri ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Kitapların biçimsel özellikleri kapsamında ise görsellik ve baskı kalitesi gibi niteliklere değinilirken, dil-anlatım özelliklerinin ise öğrenci seviyesine uygunluğu üzerinde durulduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca 1990'lı ve 2000'li yıllara doğru bilim ve teknolojideki gelişmeler paralelinde ders kitaplarının biçimsel özellikleri ile ilgili kararlara daha fazla ağırlık verildiği de bulgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ders Kitapları, Milli Eğitim Şûraları, Ders Kitaplarının Özellikleri

Giriş

Eğitim, insanların hem toplumsal hem de bireysel açıdan nitelikli bazı beceri ve değerler kazandırmayı amaçlayan bir süreçtir. Bu nedenle, kişide bulunması istenen nitelikler eğitimin hedeflerini oluşturur. Bu hedefler eğitimde programlar-müfredatlar yoluyla yapılır. Müfredatın gereklerinin öğrencilere ekonomik bir biçimde kazandırılması ve öğretmenlere yol gösterici niteliklerinin olması sebebiyle ders kitapları, eğitim-öğretim ortamlarında önem arz eden ve yaygın olarak kullanılan materyallerdir.

Eğitim kültürel temelli bir olgudur. Bu sebeple toplumun kültürü ve yükselen değerleri eğitimi doğrudan ve/veya dolaylı olarak etkiler. Bu durum, başta programlar olmak üzere, onlara göre düzenlenen ders kitaplarını da etkiler. Ders programlarında meydana gelen yenilik ve gelişmeler ise ders kitaplarının yapısının değişmesine, revize edilmesine, yenilenmesine gerekçe oluşturur. Elbette sürekli yenilenen bilimsel ve teknolojik gelişmeler karşısında ders kitaplarının aynı şekilde kalması beklenemez. Ders kitaplarının sahip olduğu içerik, biçim-teknik, dil-anlatım özelliklerinin de gelişmeler paralelinde yenilenmesi kaçınılmazdır. Bu yenilikler ile revize edilen ders kitapları, aynı zamanda eğitimin kalitesini belirleyici özelliklere sahiptir. Zira Aydın'a (2010) göre eğitimin kalitesi; ders kitaplarının kalitesine bağlıdır. Bilim ve teknolojiye meydana gelen değişiklikler, müfredatlara; müfredatlar, ders kitaplarına aktarılır. Ders kitaplarına aktarılan bilgilerin; güncel, bilimsel olması, dil-anlatım özelliklerinin öğrenci seviyesine uygunluğu öğrencilerin öğrenmesinde etkin rol oynar. Dolaylı olarak ders kitaplarının sahip olduğu bu özellikler, aynı zamanda tüm eğitim sisteminin kalitesini etkileyecektir.

Bu çalışmada Milli Eğitim Şûralarında ders kitapları ile ilgili olarak alınan kararlar incelenmiştir. Bilindiği gibi Milli Eğitim Şûraları, Türk eğitim sisteminin en üst karar alma organıdır. Bu sebepten Şûralarda ders kitaplarına ilişkin ele alınan kararların Türkiye'de ders kitaplarının durumu ve niteliklerini anlama noktasında da bir veri sunacağı düşünülmüştür.

Ders kitabının eğitim öğretim açısından önemi

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği'ne göre ders kitabı "ilgili öğretim programlarında yer alan kazanım ve açıklamalar doğrultusunda dersin öğrenilmesini kolaylaştıracak, öğrencilere yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırma, işlenen ünitelerle ilgili internet adresleri, okuma kaynakları ve diğer

etkinlikleri kapsayan yapıları ayrı ayrı da kullanılabilen basılı eser” olarak ifade edilmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2011).

Ders kitapları, eğitim programları değişse bile yeniden revize edilerek, eğitim ortamlarında işlevlerini sürdürmeye devam ederler. Bu nedenle ders kitaplarının, eğitim öğretim açısından işlevleri ve önemi yadsınamaz.

Ders kitapları öğretmen-öğrenci iletişimini sağlaması açısından da işlevseldir. Bunlar öğretmen ve öğrencilerin öğretim sürecindeki etkinliklerinin düzenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlarlar (Göçer, 2008). Eğitimin niteliği de kuşkusuz ki bu iki ana bileşenden oldukça etkilenir. Bu iki bileşenin yanında eğitimin niteliğini etkileyen başka unsurlar da vardır. Bunlar: öğretim programı, ders kitabı, okul binası, dersliklerin donanımı, öğrenme ortamı ve bu ortamda yer alan destekleyici personel, yardımcı malzeme ve çevredir. Bunların içinde ders kitabına yüklenen görev, öğretmenin olmadığı durumlarda onun görevini üstlenmek suretiyle öğrenciye bilgi vermek ve çalışmalarını yönlendirmektir (Altun, Arslan, Yazgan, 2004).

Ders kitaplarını, eğitim öğretim ortamlarında kullanılan tek araç olarak nitelendirmek elbette doğru bir ifade olmaz. Çünkü eğitim sürecinde başka materyallerden de faydalanılmaktadır. Ancak ülkemizde “birleştirilmiş sınıf”lardan tutun da kalabalık sınıflara kadar en çok tercih edilen materyalin ders kitabı olduğu da aşikârdır (Dursun, 2006). Ders kitaplarının bu denli yaygın kullanılma gerekçeleri ise (Şahin, 2008); diğer eğitim araç-gereçlerine göre daha ekonomik olmaları, öğrenmeyi bireyselleştirmeleri, öğretimi yapıllaştırmaları, diğer pek çok öğretim aracıyla birlikte ve aynı anda kullanılabilmesidir. Bu araçlar pek çok bilgiyi belli bir düzen içerisinde sunduklarından dolayı eğitim öğretim etkinliklerinde yoğun olarak tercih edilmektedirler.

Ders kitapları; öğrencilere, bireysel öğrenme imkânı da sunar. Öğrenci; derse hazırlık sürecinde, işlenmiş konunun tekrar edilmesi sürecinde, derste anlaşılmayan yerlerin bireysel olarak anlaşılmasında, işlenen konuların pekiştirilmesinde ders kitaplarından faydalanmaktadır. Kılıç ve Seven’e (2002) göre ders kitapları öğrencilerin konular arasında bağ kurmalarını kolaylaştırır. Kendi kendilerine öğrenme imkânı sağlarken, öğrendiklerini tekrarlama fırsatı da verir. Bunların yanında ders kitapları ilköğretim öğrencilerinin okuma alışkanlığı kazanmasında, öğrenmeyi eğlenceli ve zevkli bir şekilde algılamasında, alışkanlıklar kazanmasında, tutum oluşturmalarında da etkili materyallerdir (Yüksel, 2010).

Bilimsel değişme ve gelişmeler; eğitim programlarının değişimine sebep olurken, devamında program öğelerinin değişimini de gerektirmektedir. Eğitim, toplumun devamlılığının sağlanmasında, toplumsal değişim ve dönüşümün temelini oluşturmasında etkin rol oynar. Bu sistemin en önemli öğelerinden birisi de kuşkusuz ders kitaplarıdır. Ders kitapları; ilk, orta ve yüksek öğretim kademelerinde öğretmen ve öğrencilere programı aktaran, programın uygulayıcıları olan öğretmenlere bu konuda rehber niteliğinde olan ders araçlarıdır. Ders kitapları, özellikle ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin gelecekteki eğitim yaşantılarını etkilemede çok önemli rol oynar (Akçam, Tunç, Başdağ, 2009) .

Program geliştirme ilkelerine göre, eğitim sürecinde; araştırma, geliştirme, kalite kontrol ve sürekliliğin sağlanması çok önemli bir gerekliliktir. Ders kitapları, eğitim programlarını geliştirme ilkeleri ışığında hazırlanan ve eğitim programlarının tüm öğelerini kapsayan materyaller oldukları için eğitim programlarıyla doğrudan ilişki içindedirler. Bunun yanında ders kitapları, eğitim sistemimizin planlama, uygulama, değerlendirme ve geliştirme süreçlerinde öncelikli yere sahiptir. Ders kitapları, öğrenme öğretme etkinliklerine doğrudan yön verebilmeleri açısından öğrenci ve öğretmenler için çok önemli bir yere sahiptir (Ar Yavuz, 2007). Bu nedenle sistemin en önemli öğelerinden olan ders kitapları, eğitim programlarının değişiminden önemli ölçüde etkilenmektedir.

Eksiklerin giderilmesi, yeniliklerin yansıtılması, programın felsefesinin farklılaşması gibi değişiklikler, eğitim programlarının değişmesine neden olmaktadır. Eğitim programlarında var olan müfredat öğrenci ve öğretmenlere ders kitapları ile aktarıldığından, programlarda meydana gelen değişim ve gelişmeler ışığında ders kitaplarının da değişimi kaçınılmaz bir durumdur. Yakın veya uzak çevrede meydana gelen yeni gelişmeler, bilimsel bilginin dinamik olduğundan sürekli gelişip-yenilenmesi, yeni bilgi ve bilgi kaynaklarına ulaşılması programların içeriğinin değişiminin sebeplerini oluşturmaktadır. Programlarda meydana gelen bu değişmelere paralel, içerik ders kitaplarına aktarılmakta; belli zaman aralıkları ile ders kitaplarının biçim, içerik, dil-anlatım özelliklerinde değişmeler meydana gelmektedir. Ders kitaplarında meydana gelecek yenilikler ve değişimler ile ilgili kararlar, belli zaman aralıkları ile düzenlenen Milli Eğitim Şûraları'nda alınmıştır.

Milli Eğitim Şûralarında Ders Kitapları

Milli Eğitim Şûraları; ülkedeki eğitimi, toplum ve dünyanın değişimleri ve şartları ışığında planlayan, düzenleyen ve eğitimin yeniden yapılmasına

yardımcı olan yüksek danışma toplantılarıdır (Dağlı, 2007). Dağhan ve diğerlerine (2011) göre ise “Milli Eğitim Şûraları, Türkiye'nin eğitim ve kültür alanındaki birikimini oluşturan uzmanların, bilim insanlarının, eğitim yöneticilerinin ve ilgili kurum temsilcilerinin bir araya geldikleri ve Türk Eğitim Sistemine yön verdikleri toplantılardır”. “Eğitim Şûraları ülkedeki eğitimin, toplum ve dünyanın değişim şart ve doğrultusunda planlama, düzenleme ve yeniden yapılanmasına yardımcı olmak üzere bürokrasi, siyaset ve bilim çevrelerinin önde gelen kişilerinin katıldığı yüksek danışma toplantılarıdır”(Dağlı, 2007).

Millî Eğitim Şûrası Yönetmeliği'ne göre tanımlandığında Şûra; “Bakanlığın en yüksek danışma kuruludur. Türk Millî Eğitim Sistemini geliştirmek, niteliğini yükseltmek için eğitim ve öğretimle ilgili konuları tetkik eder, gerekli kararları alır” (Millî Eğitim Şûrası Yönetmeliği, 1998: 4).

Milli Eğitim Şûralarının esas amacı; Türk Millî Eğitim Sistemi'ni geliştirmek, niteliğini çağdaş standartlara yükseltmektir. Bu nedenle şûralar; eğitimcilerin bilim adamlarının, alan uzmanlarının, kamu ve özel kurum, kuruluş, dernek, oda, birlik, sendika, vakıf ve diğer bakanlık temsilcileri ile yerel yönetim temsilcilerinin, iş adamlarının, politikacıların katkı ve katılımlarıyla düzenlenen toplantılardır (meb.gov.tr; Gündoğdu, 2006; Ayaz, 2009).

Yöntem

Bu çalışma; doküman analizi tekniğinin kullanıldığı tarama modelinde bir incelemedir. Geçmişte ya da o anda var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyen, tanımlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımına tarama modeli denir. Araştırmaya konu olanları değiştirme ve etkileme çabası yoktur. Bilinmek istenen konu üzerine odaklanılır. Amaç o şeyi doğru bir şekilde gözlemleyip belirleyebilmektir (Karasar,1984,79). Bunun için de doküman analizi tekniğinin kullanılması benimsenmiştir. Doküman analizi; araştırmacının üzerinde çalıştığı konu ile ilgili doğrudan verilere ulaşamayacağı durumlarda araştırmacı için önemli bir bilgi toplama yöntemi olmaktadır. Ayrıca belirli zaman dilimi içerisinde ortaya çıkan süreli materyaller ve anı kitap vb materyaller de araştırmacının geniş zaman dilimine dayalı çalışma yapmasını olanaklı kılar (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Metin (2012)'e göre ise; doğrudan gözlem veya görüşme yapmanın mümkün olmadığı durumlarda, var olan kayıt ve belgeleri incelemeyi geçmiş hakkında bilinmeyen pek çok bilgiyi sunan araştırma yöntemidir. Doküman analizi tekniği; araştırma problemi ile ilgili yazılı

materyallerin analizini kapsar. Bu teknik çalışmamızda; geçmiş yıllarda belirli zaman dilimlerinde gerçekleştirilen Milli Eğitim Şûraları'nda ders kitapları ile ilgili alınan kararların kayıt ve belgelerini, bu konuda yapılan çalışmaların analizini olanaklı kılmıştır. Çalışmamızda kullanılan yazılı dokümanlar; Milli Eğitim Şûra karar kayıtlarıdır. Millî Eğitim Şûraları'nda alınan kararlar, Millî Eğitim Şûraları karar kayıtları incelenerek saptanmıştır. Araştırma için öncelikle şûra dokümanlarından "ders kitapları" ile ilgili alınan kararlar belirlenmiştir. Bu kararlar incelenip, gerekli görülen yerlerde aynen alınarak ya da atıfta bulunularak analiz edilip, yorumlanmıştır.

Şûra kararları incelenirken, ders kitaplarının sahip olduğu özellikler; içerik, biçim-teknik ve dil-anlatım özellikleri olmak üzere kategorilendirilmiştir. Bu kategorilerden içerik özellikleri; Bilimsellik, Türk Kültürüne Uygunluk, Çok Yönlülük-Nesnellik, Güncellik, İnsan Haklarına Uygunluk, Eleştirel Düşünme-Sorgulama Becerisi Kazandırma, Okuma Becerisi Kazandırma, Olumlu Tutum Ve Davranışlar Geliştirme alt başlıkları ile ele alınmıştır. Biçim-teknik özellikleri; baskı kalitesi, görsellik ve yazım hataları başlıkları altında incelenirken, ders kitaplarının dil-anlatım özellikleri öğrenci seviyesine uygunluk ve okunabilirlik gibi alt başlıklar altında ele alınmıştır. Ders kitapları ile ilgili olarak Milli eğitim şûralarında alınan kararlar,¹³ bu kategoriler ve literatürdeki bulgular ışığında incelenmiştir.

Bulgular ve Yorum

Milli eğitim şûralarında, ders kitapları konusunun ilk kez, 1939 yılında yapılan 1. Maarif Şûrasında ele alındığı görülmektedir. Diğer kararlara ise 1943, 1962, 1974, 1982, 1988, 1996, 1999 ve 2010 yıllarında rastlanmıştır. Bu çerçevede özellikle 1.,2.,7.,9.,11.,12.,14.,15.,16. ve 18. Milli Eğitim Şûraları ele alınmıştır. Bu çalışmada ders kitapları ile ilgili alınan kararlar; 3 ana kategoride belirtilmiştir. Bu üç ana kategori: ders kitaplarının içerik özellikleri, biçimsel (teknik-tasarım-düzenleme) özellikleri ve dil-anlatım özellikleri olmak üzere oluşturulmuştur. Bu üç kategori; dokümanların incelenmesiyle elde edilen verilerin çözümlenmesi ve literatürle karşılaştırılması sonucunda elde

---

¹³ Her bir Milli Eğitim Şurasına ait kararlara Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şura Genel Sekreterliği Yayınları'ndan ulaşılmıştır. Bu kaynak ayrıca kaynakçada ifade edilmiştir.

edilmiştir. Bunların dışında kalan ve Milli eğitim şûralarında ders kitapları ile ilgili yer alan kararlar ise “diğer özellikler” başlığında ele alınmıştır.

Bulgu 1. Milli Eğitim Şûralarında Ders Kitaplarının İçerik Özellikleri İle İlgili Alınan Kararlar

Milli Eğitim Şûraları ders kitaplarının içerik özellikleri bağlamında değerlendirildiğinde; 2. 9. 11. 12. 16. ve 18. Şûralarda olmak üzere toplam 6 farklı Şûrada içerik özelliklerine vurgu yapan kararlara rastlamak mümkün olmuştur. Ancak ders kitaplarının nitelikleri konusu, ağırlıklı olarak 2. Şûrada ele alınmıştır. Ders kitaplarında içerik konusuyla ilgili kararlar incelendiğinde 6 ayrı kategoride kararın alınmış olduğu görülür. Bunlar içeriğin *okuma becerisi kazandırması, öz ve işlevsel bilgiler içermesi, olumlu tutum ve davranış becerisi kazandırması, güncel ve bilimsel olması, objektif - nesnel - çok yönlü olması ve insan haklarına uygun nitelikte olması* ile ilgili alınan kararlardır.

İçeriğin Okuma Becerisi Kazandırması İle İlgili Alınan Kararlar

Ders kitapları, birçok açıdan olduğu gibi öğrencilere okuma becerisi kazandırması açısından da oldukça önemli görülmüştür. Okuma eğitimi sadece ders kitapları ile sınırlı bir etkinlik değildir. Ama malum olduğu üzere öğrenciler ilk okuma serüvenlerine ders kitaplarında bulunan metinler ile başlamaktadır. Bu nedenle ders kitapları, öğrencilerde okumaya karşı ilk izlenim oluşturmaları açısından önemli bulunmaktadır.

Ders kitaplarının bir diğer önemli işlevi de ana dili eğitimini sağlamada kaynak görevi üstlenmeleridir. Düzenli ve etkili bir anadili eğitimi; bireyin okuduğunu ve dinlediğini tam olarak anlaması, çevresiyle etkili bir iletişime girebilmesi açısından çok önemlidir. İlköğretimden yükseköğretime değin eğitimin bütün aşamalarında anadili öğretimi verilmektedir (Hamzadayı, 2010). Tüm eğitim aşamalarında ana dili eğitimi, ders kitaplarında var olan içerik ile sağlanmaktadır. Bu açıdan ana dilin geliştirilmesinde, ders kitaplarında bulunan içerik çok önemli işleve sahiptir.

Öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanmaları açısından öneme sahip olan ders kitaplarının bu niteliği ile ilgili ilk olarak 2. Maarif Şûrası'nda alınan kararlara rastlanmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak 2. Maarif Şûrası'nda alınan karar: “*Kitaplara tarihi okuma parçalarının eklenmesi*” olarak ifade edilmiştir (2. Maarif Şûrası 1943:221).

2. Maarif Şurasında içeriğin önemi üzerinde durulmuştur. Bu Şûrayı değerlendirirken elbette içinde bulunan durumun da ele alınması gerekmektedir. Bu şura tam da 2. Dünya Savaşı'nın özellikle de ideolojik etkilerin çok fazla olduğu bir dönemde, Şubat 1943'te toplanmıştır. Bu dönem eğitiminin temel hedefinin "iyi yurttaş yetiştirmek" olduğu görülmektedir. 2 Maarif Şurası'nda programlar, öğretmenler için yardımcı kitaplar ve neşriyat; kitaplar; diğer derslerin Türkçeye yardımı; yazma öğretimi; okullarda, resmi ve özel yayın alanlarında imla birliği başlıklarından oluşan bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporların kitaplar ile ilgili olan kısmında "ders kitaplarının sahip olması gereken nitelikler" üzerinde durulmuştur. Bununla ilgili olarak kitapların şekliyle ziyade içeriğinin güzel olmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca kitapların şekliyle ziyade içeriği üzerinde durulması gerektiği ve bu amaçla okuma parçalarının altlarına açıklamalar ve soru bölümlerinin eklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu Şûrada lise edebiyat kitapları üzerinde de durularak, bu kitaplarda ezberden ziyade anlama önem verilmesi hakkında görüşler sunulmuştur (Arslaner, 2008).

Bazı şuralarda ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili önerilere de rastlanmaktadır. Bu Şûraların başında yine 2. Maarif Şûrası gelmektedir. Bu Şûra'da oluşturulan Anadili Komisyonu'nda ders kitaplarının nasıl hazırlanması gerektiği hakkında bazı öneriler sunulmuştur. Alemdar'a (2007) göre; Ana dili öğretiminde öncelikle iyi düzenlenmiş müfredata gerek duyulur. Ancak ders kitapları, müfredatın öğrencilere sunulmasını sağlayan materyaller olduklarından, hazırlanmalarında dikkat edilmesi gereken bazı önemli noktalar vardır. Ana dili öğretimi komisyonu ders kitaplarının hazırlanmasında uyulması gereken kuralları belli bazı başlıklar altında toplayarak, Şûra'ya teklifler halinde sunmuştur. Bu tekliflerden içeriğin okuma becerisi kazandırması ile ilgili olanlar şunlardır:

- *"...gerek ilk, gerek orta okullara mahsus olmak üzere elimizde bulunan okuma kitapları sadece muhtelif metinlerin bir araya konulması suretiyle meydana getirilmiş olup okuma parçalarının altında ne kelime, ne fikir açıklamaları vardır."*

- *"Okuma kitaplarının ihtiva etmesi gereken parçalar titiz bir itina ile seçilmelidir. Bu seçimde halk edebiyatının bütün nevilerinden sınıf seviyelerine göre değerli örneklere yer verilmelidir. Okuma kitabı okulda çocuğun anlayış ve anlatış kabiliyetlerinin gelişmesine, kafasıyla karakterinin teşekkülüne birinci derecede yardım edeceği için bu*

kitaplardaki parçalarda ifade, imla ve şive yanlışlarından en küçüklerinin bile bulunmamasına, bu parçalar arasında milli ve ahlaki telkin kıymetleri en az şüpheli olanların bile yer almasına asla müsamaha edilmemelidir. Çocuğa ana dilinin zevkini ve sevgisini evvela bu kitaplar verecektir ” (2. Maarif Şûrası 1943: 43-44).

Yukarıda belirtildiği gibi Şura’ya sunulan bu teklifler; aynı zamanda komisyonların ders kitabının okuma ve ana dili zevkini geliştirmesine de yardım ettiği anlayışına sahip olduklarının da göstergesi niteliğindedir. Nitekim çocukların ilk okuma deneyimlerinin kazandırıldığı, okuma zevkini edindikleri ilk araçlar olması açısından da ders kitapları ayrıca önemlidir.

Alemdar’a (2007) göre içeriğin öğrenciye okuma becerisi kazandırması ile ilgili olarak, 2. Maarif Şûrasında “Öğrenciler için Yardımcı Kitaplar” başlığında; çocukların okuma-yazma anlayış ve kabiliyetlerinin gelişiminde öğrenci kitaplarının da büyük payının olduğu belirtilmiştir.

2. Maarif Şûrasında “Öğrenciler için yardımcı kitaplar” başlığında; çocuğun okuma zevki, anlayış ve yazma kabiliyetinin gelişmesinde, ders kitapları olduğu kadar öğretmenlerin tavsiye edeceği yardımcı kitapların da etkin rol oynadığı belirtilmiştir. İlk ve ortaokullarda çocuk klâsiklerinden antolojilerden, temsil kitaplarından oluşan sınıf kütüphanelerinin kurulması, çocuk dergisi ve gazetelerinin oluşturulmasının önemli olduğu hususlarına da vurgu yapılmıştır. Ayrıca öğrencilerin, her daim ihtiyacının olduğu kaynaklar olması açısından önem taşıyan sözlüklere de vurgu yapılarak, ortaokul ve lise öğrencilerine hitap eden sözlüklerin oluşturulması üzerinde durulduğu görülmektedir (2. Maarif Şûrası, 1943: 46).

Yukarıdaki kararlara bakıldığında hepsinin altında yatan amacın öğrencilere okuma becerisi kazandırmaya matuf olduğu anlaşılmaktadır. Sınıf kütüphanelerinin kurulması, nitelikli çocuk yayınları ile ilgili kararlar bunun somut örneğidir. Ayrıca bu kararlarda; içeriğin önemli eleştirel düşünme becerisi kazandırmasına yönelik olduğunu göstermektedir. Nitekim farklı eserlerin okunması öğrencilerin olaylara tek açıdan bakmasının engellenmesinde, farklı kaynakları karşılaştırarak eleştirel düşünme ve sorgulama becerisi kazanmalarında çok işlevseldir.

Ders kitaplarının içeriğinin öğrencilere okuma becerisi kazandırması, ana dili eğitimi vermesine yönelik çalışmalar incelendiğinde 12. Milli Eğitim Şûrasında bazı kararlara rastlanmaktadır. Öğrencilere okuma sevgi ve alışkanlığının kazandırılması için, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından

hazırlanan listede belirtilen, yılda en az beş tane edebî değer taşıyan, kitabın okutulmasına ilişkin kararlara rastlanmaktadır. Ayrıca bu kitapların ilkokuldan başlayarak, sınıf seviyesine uygun olacak nitelikte olmasına vurgu yapıldığı da görülmektedir.

İçeriğin Öz ve İşlevsel Bilgiler İçermesi ile İlgili Alınan Kararlar

Ders kitaplarında verilen içerik gereksiz ayrıntı ve bilgilerden arındırılmış, öğrencilerin günlük hayatta kullanabileceği, işine yarayabilecek bilgilerden oluştuğu bilinmektedir. Öğrenciye her tür bilgiyi sunmaktan ziyade, konunun özünü ifade edecek şekilde içerik hazırlanmasına dikkat edilmelidir. Bununla ilgili olarak 1. Maarif Şûrasında Tarih Öğretimi Komisyonu'nun oluşturulmasının ardından, bu komisyon özellikle tarih kitaplarını inceleyerek, içeriğin öz ve işlevsel bilgiler sunması ile ilgili olarak görüşlerini beyan etmiştir. Arslaner'e (2008) göre oluşturulan bu komisyon, içerik ile ilgili olarak; bu kitapların ağır konular içermemesi, konuların tarih bilgisi verilirken milli meselelerin yanında dünya meselelerini de kavrayacak fakat milli ödevleri de anlayış ve feragatle yapacak aydın bir yurttaş yetiştirilmesi esasları gözetilerek yeniden düzenlenmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur. Burada bu esasların lise tarih kitapları için de geçerli olduğu, ihtiyaçlara binaen kitapların yeniden düzenlenmesi hakkında görüşler belirtilmiştir.

Tarih öğretimi komisyonunun ele aldığı bu konu; aslında tüm ders kitapları ile ilgili önemli bir özelliktir. Ancak bu özellik, daha çok Tarih gibi alanlarda öğrencilerin derse karşı tutumunu olumsuz olarak etkileyebileceğinden ve gereksiz ayrıntıların öğrencilerin öğrenmelerinde olumsuz rol oynayabileceğinden ötürü ayrı bir önem kazanmaktadır. Özellikle de belli dönemlere ait bilgiler, öğrencilerin kafasında farklı anlamlar uyarabilmektedir. Bu bilgilerin öğrencilerin kafasında netleşecek şekilde işlevsel olarak öğrencilere sunulması, içeriğin bir diğer önemli özelliklerindedir. Bununla ilgili olarak yine 2. Milli Eğitim Şûrasında sunulan teklif şöyledir: *"Tarihin her devrinden örnek sayılabilecek tipik efsane, olay ve şahıslar seçilmeli ve bunlar çocukların ilgisini çekecek hikâye tarzında, sade fakat canlı bir üslupla belirtmeli ve konuların kuruluşuyla sıralanışında lüzumsuz tarih ve has isimlerine, mücerret ve genel mefhumlara yer verilmemelidir. (2. Maarif Şûrası 1943:200)".* Bu karar da yine içeriğin işlevsel ve öz olması gerektiğini, gereksiz ayrıntıların bulunmaması gerektiğini açıklaması açısından önemlidir. Günümüz eğitim anlayışında bu konu üzerinde ciddiyetle durulduğu görülmektedir. Gelişen ve değişen yüzyılda artık öğrencilerin eğitim etkinliklerinde hikâye, şiir vs ile öğrenmesine ağırlık verilirken; öğrencilerin aktif katılımı ile anlamlı

öğrenmeleri son derece önem arz etmektedir. Bu karar da öğrencilere sunulacak içeriğin anlamlı öğrenmelerini sağlayacak şekilde işlevsel ve öz olması gerektiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda bu durum öğrencilerin derse karşı olan ilgisini ve motivasyonunu etkileyen önemli faktörlerdendir.

2. Maarif Şûrasında oluşturulan Ana Dili Komisyonu'nun ele aldığı konulardan biri de lise ders kitaplarıdır. Ana dili komisyonu, bazı lise ders kitapları ile ilgili uyulması gereken esasları belirleyerek Şûra Genel Kuruluna sunmuştur. Bu esaslar:

- *"liselerimizde edebiyat öğretiminin özlenen hale gelememesinde kitapların da payı olduğunu düşünüyoruz. Ekseriyetle muharrir ve şairlerimizin hayat ve eserleri hakkında bir yığın malumat vermeye, bunlar hakkında verilmiş bir takım hüküm ve mütalaaları ezbere belletmeye meyleden tedaris tarzı, muhtelif edebi nevi ve hareketlerin umumi mahiyet ve gelişmeleri bahsinde talebenin toplu bir görüş... sahibi olmasını sağlayamadığı gibi kitapların... teferruatlı yazılmış olmaları da talebeyi metinlerle... meşgul etmeye imkan bırakmamaktadır....teferruatlı malumat hem zamanla unutulmaya mahkumdur, hem de talebeyi edebi bir kültüre sahip kılmak hususunda büyük bir kıymeti haiz değildir."*

- *Bazı edebiyat öğretmenlerinin elde bulunan kitaplardaki bütün malumatı talebeye belletmek...bir yıllık ders saatlerinin ...%75 ini tutmaktadır.*

- *Sınıfların ders saatleri edebiyat tarihine bu kadar geniş zaman verilmesine elverişli değildir.*

- *Elde bulunan edebiyat kitaplarının...imkanlar hesaplanmaksızın yazılmış olduğu kanaatindeyiz.*

- *Gerek ... müfredat programı, gerek muhtelif vesilelerle yapılmış olan tamimler edebiyat öğretiminin bu istikamete yönelmesini emrettiği halde kitaplarımızın bu direktiflere uyar bir şekilde yazılmamış olmaması edebiyat derslerimizin verimini arz ettiğimiz mahiyette göz önüne koymaktadır" (2. Maarif Şûrası 1943:44-45).*

Alınan bu kararlar edebiyat kitaplarında içerik ile ilgili üzerinde durulması gereken önemli noktaları işaret etmektedir. Edebiyat kitaplarının içeriğinin oldukça yoğun olduğu, edebiyat tarihinde bulunan her şeyi değil, öğrencinin hayatına olumlu etki edecek nitelikte olanların sunulmasının gerektiği açıkça belirtilmiştir. İçerik her şeyi vermekten ziyade; az, öz ve işlevsel bilgiyi sunacak nitelikte olmalıdır. Aksi halde öğrenci birçok bilgiyi öğrenmeye çalışırken, bilginin işlevselliği ortadan kalkabilir.

İçeriğin olumlu tutum ve davranış becerisi kazandırması ile ilgili alınan kararlar

2000’li yıllara kadar olan eğitim ile ilgili tanımlamalara bakıldığında vurgunun, bireyde “istendik davranış değişikliği oluşturma” üzerinde olduğu görülmektedir. 2000’li yıllardan sonra bu davranışçı anlayışın değiştiği, bireyin bilgiyi yapılandırması, günlük hayatta kullanması, çeşitli tutum ve beceriler kazanması hususlarına değinildiği görülmektedir. Bu bağlamda ders kitaplarında verilen içeriğin; öğrencilere olumlu tutum ve davranışlar kazandırması, günlük hayatlarında karşılaştıkları durumlarda, ders kitaplarından öğrendikleri bilgileri, yaşamlarını düzenleyecek ve mutlu edecek şekilde kullanmalarını sağlayacak nitelikte olması çok önemlidir. Nitekim ders kitaplarının; öğrencilerin hayata bakış açılarını şekillendirmede, onların olaylara ve durumlara karşı tutum oluşturmalarında önemli rol oynadıkları gerçeği unutulmamalıdır. Bu bağlamda yazarların, ders kitaplarının oluşturulması sürecinde titizlikle çalışması ve hassas olması son derece önemlidir.

İçeriğin olumlu tutum ve davranış becerisi kazandırmasına yönelik olarak alınan kararlar incelendiğinde ilk olarak 2. Maarif Şûrası’nda sunulan şu teklif karşımıza çıkmaktadır: “İlkokul tarih müfredat kitapları çocuğun fikir gelişimini, ruh yapısını, milli duygu ve karakterinin yoğruluşunu sağlayacak, tarih sevgisini uyandıracak, olayları zaman içinde kavratacak bir değerde olmalıdır.” (2. Maarif Şûrası 1943:200). Sunulan bu öneriye ve alınan karara bakıldığında; bireylere nitelikli beceriler ve değerler kazandırmayı hedefleyen eğitimin, bireyleri tarih sevgisi kazanmış bireyler olmalarında önemli bir faktör olduğunun gözler önüne serildiği görülmektedir. Bireylerin tarih bilincine sahip olmaları istendik özelliktir. Aynı zamanda bireylerin fikri gelişiminde de rol oynayan önemli bir faktördür. Bu nedenle içerik düzenlenirken, bireylerin sahip olması gereken istendik özellikler iyi belirlenerek öğrencilere sunulmalıdır. Bu noktada program geliştirme alan uzmanlarına büyük görev düşmektedir.

İçeriğin olumlu tutum ve davranışlar kazandırması ile ilgili olarak alınan kararlar incelendiğinde; 16.Şûrada (1999) alınan bir karar daha karşımıza çıkmaktadır. Bu karara göre; “ders kitabı ve öğretim materyallerinde çağdaş, sorumlulukları paylaşan aile kavramı ön plana çıkarılmalıdır”. Bu madde aynı zamanda öğrencilerin aile kavramına ilişkin edinmeleri gereken tutumlarda, ders kitaplarının da önemli görev yapacağını belirtir niteliktedir. Sürekli görülen, duyulan her şey bir süre sonra insanlarda benimsenir, yaşam tarzı haline gelir. Ders kitaplarında verilen içeriğin güzel olması, olumlu ve önemli temaları ele alması, bireylerin tüm hayatlarını şekillendirebilecek etkiler yaratabilir.

İçeriğin Güncel ve Bilimsel Olması İle İlgili Alınan Kararların İncelenmesi

Güncel olaylar; birey, toplum ve insanlık için önemli etkileri olan, bireyin yakın çevresinde, yaşadığı ülkede ve dünyada meydana gelen yeni olaylardır. Güncel olmanın şartı, o olay veya durumun yeni meydana gelmiş olması veya etkisini halen devam ettirmesidir. Unutulmuş, unutilan ve etkisi eskiden olduğu kadar hissedilmeyen olaylar artık “güncelliğini kaybetmiş olaylar” olarak adlandırılır. Güncellik, eğitim öğretim faaliyetlerinde özenle üzerinde durulması gereken bir özelliktir. Günlük olaylara, öğretim sırasında sık sık başvurmak, öğretimin kalıcılığını sağladığı gibi, öğrenmenin doğallaşmasını ve zenginleşmesini de sağlayarak kalıcı öğrenmeyi sağlar. Bu da, kişinin, “yurttaşlık eğitimi” alması anlamına gelir. Böylece kişi, çevresine daha iyi uyum sağlayan, bilimsel görüşe sahip bir birey olarak yetiştirilir. Bu nedenle günlük olaylar yurttaşlık eğitiminin bir parçası olarak da kabul edilebilir. Güncel olaylar sadece içinde yaşadığımız ülke ile ilgili olmakla kalmayıp, dünyayı ilgilendiren etkisi halen süren olayları da içinde barındırır (Gedik; 2008).

Ders kitaplarında bulunan içeriğin güncel olması; öğrencilerin ders kitabına karşı olumlu tutum geliştirmelerinde, derste başarılı olmalarında ve dersin amaçlarını gerçekleştirmelerini sağlama konusunda da önem arz etmektedir. Ders kitaplarında bulunan içeriğin öğrenciye ve içinde yaşadığı topluma dair izler taşıması, öğrencinin kitabı benimsemesinde çok önemlidir. Bu nedenle, hayatın içinden güncel konulara ders kitabında yer vermek, öğrencinin bilgiyi yapılandırmasında da etkin rol oynayacaktır. Çünkü öğrenci benimsediği bilgiyi daha kolay yapılandırabilecektir.

Güncel içerik, öğrencinin okul ve günlük hayat arasında bağlantı kurmasını sağlamanın yanında, öğrendiklerini kendi hayatında uygulama fırsatı bulması açısından da son derece anlamlıdır. Ders kitapları, derste verilen

bilgilerin somutlaştırıldığı materyaller olduklarından, bu bilgilerin öğrencilerin zihinlerinde sağlam bir şekilde yerleştirilebilmesinde güncellik etkili olacaktır (Gedik, 2008).

Aynı zamanda güncel içerik; sürekli değişim halinde olan bilimsel literatürün de en yeni ve en son halini içermesi anlamına gelmektedir. Ders kitaplarında bulunan bilgilerin son gelişmeler paralelinde olması, yeni buluş-teori ve kuramları içermesi öğrencilerin akademik gelişimleri açısından oldukça önemlidir. Bununla ilgili olarak 2. Maarif şurasında ders kitaplarının hazırlanmasında uyulması gereken esaslardan biri şu şekilde ifade edilmiştir:

- *“İlkokul müfredatı ve kitapların hazırlanmasında Türk Tarih Kurumunun bilimsel çalışma sonuçlarının ve bir de ilk tahsilden başka bir tahsil görmeyerek hayata atılan yurttaşların milli duygularıyla hayatı anlayış ve kavrayışlarını olgunlaştırmak amacının da daima göz önünde tutulması lüzumunu tekrarlamaya hacet görülmesi gerektir”* (2. Maarif Şûrası 1943:200). Türk Tarih Kurumu, Atatürk döneminde kurulan, Türk tarihini bilimsel anlamda araştırmak ve ortaya koymak üzere kurulmuş bir yapıdır. Bu kararda yazılan içeriğin Türk Tarih Kurumu verilerine dayanması gerektiğine vurgu yapıldığı görülmektedir. 2. Maarif Şûrası’nda ilk ve ortaokul tarih kitaplarının hazırlanması ve hazırlanırken bilimsel verilerin kullanılması üzerinde önemle durulmuştur. Bu da içeriğin sürekli güncel tutulmasına verilen önemin göstergesi olarak ifade edilebilir.

2. Maarif Şûrasında içeriğin dinamik bir olgu olduğuna vurgu yapan konuşmalara rastlanmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak Hamit Ongunsu şunları söylemiştir:

“..kitaplar bir kere basılmakla iktifa edilmesin. Şimdiye kadar adet olduğu veçhile kolaylık olsun diye kalıbı alınarak kitaplar tükendikçe hemen teksiri cihetine gidilmesin. Artık 3 sene mi olur, 5 sene de mi olur, her halde çok uzun olmayan fasılalarla bu kitaplar tekrar yazıcıların eline verilsin ve onlar da bu kitapları o zamana kadar yapıla tenkidlere göre..yeni araştırmaların verdiği neticelere göre tashih imkanı bulsunlar. Böylece kitap tekemmül etsin. Mütehaccir kalmasin. Mutlaka eski kalıbını muhafaza etmesin... kitaplar günün zihniyetine ve günün en yeni malumatına göre tekemmül etmiş olsun.” (2. Maarif Şûrası, 1943:211-212)

Ongunsu bu sözleriyle içeriğin güncel-bilimsel gelişmeler ve yapılan eleştiriler ışığında yenilenmesi, tazelenmesi gerekliliğini belirtmiştir.

İçeriğin güncelliğine ilişkin bir başka karar da 24 Haziran - 4 Temmuz 1974'te toplanan 9. Milli Eğitim Şûrasında rastlanmaktadır. Ders kitaplarının içeriğinin bilimsel nitelik taşıması ile ilgili olarak 9. Milli Eğitim Şûrasında bazı kararlara rastlanmaktadır. Dağhan, Kalaycı ve Seferoğlu'na (2011) göre bu Şûrada ana konu "bilimsellik" olarak belirlenmiş olup, alınan kararlar bu çerçevede düzenlenmiştir. Tüm ders programları, ders araç-gereçleri gibi konular bu kapsamda değerlendirilerek, bilimsel gelişmeler ve ülke ihtiyaçları paralelinde ele alınmıştır. Bu bağlamda ders kitaplarının bilimsel ve teknolojik gelişmeler paralelinde sürekli yenilenmesi ve geliştirilmesine yönelik çalışmaların gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu şurada alınan karara göre:

- *"İlkokul ve ortaokul matematik programları gözden geçirilerek modern kavramların programında yer alması yolundaki çalışmalar sürdürülecek ve yarışma açma veya komisyon kurma yolu ile tek kitap yazdırılacaktır. (2. Maarif Şûrası karar-86)"*

1974 yılında alınan bu kararın 1975'te uygulamaya geçtiği görülmektedir. Alınan bu karar, ders kitaplarının içeriği açısından çok önemlidir. Bu bağlamda, eğitim programlarındaki içeriği yansıtan ders kitaplarının modern kavramlar ile birlikte revize edilmesi ve yenilenmesi gerekmektedir. Bilimsel ve teknolojik çalışmalar ışığında literatüre dâhil olan yeni, modern konu ve kavramların kitaplarda yer alması, ders kitaplarının güncelliğinin sağlanması noktasında önem arz etmektedir. Bu karar, yenilenme ve revize çalışmalarının başlatılması yönündeki ilk adım olarak algılanabilir.

Ders kitaplarının eğitim programlarının bir özeti, programın sunucusu niteliğinde olduğuna daha önceki kısımlarda değinildi. Bu bağlamda ele alındığında ders kitaplarının içeriğinin, değişen eğitim programlarına göre şekil alması, yenilenmesi, gözden geçirilmesi kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla ilgili olarak yine 9. Şûrada şu kararlar alınmıştır: *"Yeni programların uygulamaya konmasında sırasıyla aşağıdaki yol tutulacaktır: Hazırlanan yeni ders kitapları ve diğer öğretim araçlarının denenerek uygulanacağı okullar çeşitli bölgelerden ve şartları değişik olan okullar arasından seçilecektir. Anket ve seminerlerden de yararlanılarak programlar, yeni ders kitapları ve diğer araçlar gözden geçirilecektir. Öğretmen kitapları hazırlanacaktır."* Bu karardan çıkarılabilecek en önemli yargı; değişen programların ders kitaplarının içeriğine aktarılmasına yönelik çalışmalar yapılmasının gerekliliğidir. Ayrıca ders kitaplarının yenilenmesinde anket ve seminerler gibi güncel sonuçlardan da yararlanılması üzerinde durulmuştur.

Bunun yanı sıra öğretmenlere yardımcı olması amacıyla öğretmen kitaplarının hazırlanmasına yönelik karar, ders kitaplarının içeriğinde bulunan yenilik ve gelişmelerin öğretmenlere duyurulması anlamında önemlidir. Nitekim öğretmenler; aynı zamanda değişen eğitim programlarının uygulayıcıları ve bu çerçevede yenilenen ders kitaplarının kullanıcılarıdır.

İçeriğin bilimsel olması ile ilgili alınan kararlara bakıldığında; 24 Haziran–4 Temmuz 1974 tarihinde toplanan 9. Milli Eğitim Şûrasında “Bilimsel İş Birliği” başlığı altında ele alınan 132.karar karşımıza çıkmaktadır. Bu, “*Millî Eğitim Bakanlığınca bilimsel araştırmalara dayalı olarak özellikle ders programlarını, ders kitaplarını ve diğer eğitim araçlarını geliştirmek maksadıyla Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının gerekli olanaklara sahip kılınması sağlanmış ve bu yıl bütçesine yeterli araştırma ödeneği konmuştur (Karar - 132)*” şeklinde tanımlanmıştır. Burada ders kitaplarının yenilenmesi, güncel içeriğin kitaplara aktarılması için gerekli tüm maddi desteğin sağlanacağı ifade edilmektedir. Bilimsel araştırmalar kapsamında ders kitaplarının yenilenmesi ve bu konuda gerekli harcamaların yapılması için Talim ve Terbiye Kurulu’nun bütçesinin hazırlandığı görülmektedir. İçeriğin bilimselliği ve bilimsel gelişmeler paralelinde ders kitaplarının yenilenmesi sadece birkaç Şûrada değil, Milli Eğitim Temel Kanununda da önemle üzerinde durulan konulardan biri olduğu görülmektedir. Nitekim bu konu ile ilgili Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 13. Kararı şu şekildedir: “*Bilgi ve teknoloji üretmek ve kültürümüzü geliştirmekle görevli eğitim kurumları, gereğince donatılıp güçlendirilir; bu yöndeki çalışmalar maddi ve manevi bakımdan teşvik edilir ve desteklenir .*”

Ders kitaplarındaki içeriğin bilimsel aynı zamanda da güncel nitelikte olması ile ilgili olarak 18-22 Haziran 1988’de yapılan 12. Milli Eğitim Şûrasında da karar alındığı görülmektedir. “*Öğretim programları*” başlıklı kısımda alınan karara göre: “*Bütün öğretim kademeleri itibariyle, değişen ve gelişen ilim ve teknolojiye paralel şekilde öğretim programlarının ve ders kitaplarının devamlı değerlendirilmesi ve geliştirilmesi (Karar 12).*” gerekmektedir. Bu karar içeriğin sürekli yenilenen ve güncellenen bilimin içeriğe aktarılması, ders kitaplarının bilimsel çalışmalar ile desteklenmesi açısından önem arz etmektedir.

Ders kitapları kapsamında öğretmen kılavuz kitapları da ele alınacak olursa, bu konu ile ilgili 11. Şûrada yer alan bir karar karşımıza çıkmaktadır. Bu karara göre “*Öğretmenler için onların mesleki niteliklerini ve genel kültürlerini artıracak her çeşit kitaplar (öğretmen kılavuz kitapları, mesleki konulardaki kitaplar ve diğerleri) hazırlatılmalı veya satın alınmalı; bunların öğretmenlere parasız verilmesi; bazı temel kitapların da okul kitaplıklarına gönderilmesi*

sağlanmalıdır". Bu karar "öğretmenlerin çalışma şartlarına ilişkin" başlıklı raporda belirtilmiştir.

İçeriğin Objektif - Nesnel - Çok Yönlü Olması İle İlgili Olarak Alınan Kararların İncelenmesi

Ders kitaplarında verilen içeriğin öznel yargı veya yorumlamalar içermemesi, nesnel olması, gerek bilim gerekse objektiflik açısından son derece önemlidir. Bunun yanında içerikte verilenler sadece bir pencereden bakış açısı sağlamak yerine, çok yönlü bakış açısı kazandıracak nitelikte olmalıdır. Bu konu ile ilgili yapılan araştırmalara göre, ders kitaplarında nesnel anlayışın büyük eksiklik olduğunu gösteren çalışmalara rastlanmaktadır. Örneğin Coşkun'un (2009) yaptığı bir araştırmaya göre "yönetim organizasyon" ders kitaplarının odak noktasını öğrenciler oluşturmaktadır. Dolayısı ile konular, yönetici bakış açısı ile ele alınmıştır. Bunun yanında yönetici rollerine ilişkin bazı varsayımlar kural olarak kabul edilmektedir. Oysa bu ders kitaplarında "ideal yönetim ve yönetici" kavramlarının tek seçenek olmadığı belirtilmeli, bu konudaki eleştirilere de yer verilmelidir. Aksi takdirde ders kitaplarındaki içerik bilimsellikten uzak, tek doğrudan bahseden kaynaklar olacaktır. Coşkun'un yaptığı bu çalışma yönetim-organizasyon dersleri ile ilgilidir. Ne var ki bu eksiklik diğer ders kitaplarında da görülebilmektedir. Verilen bilgiler belli kişilerin düşünceleri veya görüşleri olmaktan çok, öğrencilere çok yönlü bakış açısı kazandıracak nitelikte sunulabilmelidir. Bu şekilde öğrenci birçok kaynaktan edindiği bilgiler neticesinde bir yargıya varabilecektir. Bunun yanında edindiği bilgiler yardımı ile oluşturduğu kişisel yargıları da çok yönlü nitelik taşıyacaktır. Bu yaklaşım yeni eğitim programları ve buna uygun ders kitaplarında görülen "öğrenci merkezliliği" öngörmektedir.

2. Milli Eğitim Şûrasına bakıldığında içeriğin "nesnel" olmasının önemi üzerine yapılan bazı konuşmalara da rastlanmaktadır. Şurada ders kitaplarının içeriğinin düzenlenmesi konusunun çok önemli olduğu vurgulanmıştır (Arslaner, 2008). Bununla ilgili olarak Prof. Dr. Ömer Lütfi Barkan şöyle demiştir:

"Bu son yıllarda Türkiye'de gerek tarih anlayış tarzımızda ve gerekse muhtelif sınıflara ait tarih kitaplarının hazırlanış usullerinde bazı yenilikler yapılmıştır... Şu halde bizim tarih program ve kitaplarında yapılması gerekli değişiklikler ufak tadil ve tashiher değil, esaslı reformlardır. Tedrisat sistemimizde böyle mühim bir boşluğun

doldurulması için gerçekleştirilmesini bir ülkü bildiğimiz bu reform ise liselerimizde tarih derslerini çok geniş manada bir medeniyet tarihi şeklinde okutabilmek için lüzumlu tedbirlerin alınmasından ibarettir... bugün elde mevcut olan lise tarih kitaplarına muhtelif bakımlardan değerleri ne olursa olsun yapılacak en büyük tenkid, bu kitaplardan hepsinin her bahiste ve aynı derecede....bir medeniyet tarihine, içtimai ve iktisadi meselelere yer ayırmamış ve bu meseleleri layık oldukları şekilde yüksek bir seviyede ve gerekli bir fikir planı içinde vazetmemiş olmalarıdır” (2. Maarif Şûrası, 1943: 243-244).

Barkan bu sözleriyle ders kitaplarında yapılacak esaslı reformun biçim ve şekilden öte içerik yönüyle olacağına vurgu yapmıştır. Özellikle de tarih kitaplarındaki meselelerin her birinden eşit derecede bahsedilmediğine, bazı konulara daha fazla ağırlık verildiğine dikkat çekerek, bu durumun tenkit edilecek bir husus olduğu belirtilmiştir.

2. Şûrada; içeriğin nesnel-objektif olması ile ilgili olarak dönemin İstanbul Üniversitesi pedagoji profesörü Sadrettin Celal Antel şöyle demiştir:

“Milletler cemiyetinin tespit ettiği esasları hatırlatmayı faydalı buldum. Bu komisyon bir ok anketlerden ve etütlerden sonra, tarih ders kitaplarından milletleri birine karşı kin ve intikam beslemeye teşvik eden kısımların çıkarılmasına, buna mukabil milletlerin birbirlerine borçlu oldukları şeylerin tebruz ettirilmesine ... tarih kitaplarının şu esaslara göre tanzim edilmesine karar verilmiştir:

-ancak hakikat olan vakıaları zikretmek,

-herkes tarafından kabul edilen hukuk prensipleri dışında, bir devletim mücrimiyeti veya masumiyeti hakkında kesin hüküm vermemek

- yabancı bir millete karşı...nefret, kin ve intikam hislerini telkin edecek sözler kullanmamak,

-harb hakkında bütün hakikatleri söylemek,

-milletler arasındaki münasebetleri sulh yolu ile halle çalışan teşkilatlardan bahsetmek,

-içtimai ahlaki, askeri faziletleri yalnız bir millete inhisar ettirmemek” (2. Maarif Şûrası, 1943: 224-225)

Sadrettin Celal Antel, bu sözleriyle tarih ders kitaplarının geniş çevreler tarafından kabul görmüş esaslar çerçevesinde düzenlenmesi gerektiğini ortaya koymak istediği görülmektedir.

Ders kitaplarında yer alan içeriğin öz ve işlevsel olması ile ilgili olarak Prof. Dr. Mükrimin Halil Yinanç ise:

“Arkadaşlarımız, medeniyet tarihinin okul kitaplarına konmasını tavsiye ettiler. Sanat tarihi olsun, ilim tarihi olsun bunlar bize ait olan müesseselerin tarihi olması lazımdır. .. Lise ders kitaplarını bazı şeylerle doldurmaya ben aleyhtarım... Burada gayemiz cemiyetimizin asırlardan beri göstermiş olduğu tekâmülü göstermektedir. Bizim tür cemiyetinin fonksiyonu fütühattır, gazadır, cihan imparatorluğunu kurmaktır. Fetih için gaza için dünyanın her tarafına bayrağımızı dikmiş bir milletiz. Vazifemiz budur. Elbette bütün milletler bize düşman olabilir. Buraya gelmişiz. Cermen kavimleriyle, İslav kavimleriyle, Latin kavimleriyle beş asır cenkleşmişiz. Bu yüzden bize husumetleri olabilir. Bizim de şerefimiz, şanımız budur.”(2. Maarif Şûrası, 1943:252-253) demiştir.

Burada Mükrimin Halil Yinanç’ın ders kitapları ile ilgili belirtmek istediği nokta; ders kitaplarının arındırılması, ancak arındırılırken de tamamen basit bir şekilde gerçekleri anlatmak yerine; objektif bir şekilde Türk Tarihinin özünü değiştirmeden konuların ele alınmasının gerekliliğidir. 2. Maarif Şûra’sında; aynı zamanda ders kitaplarına tarihi parçaların eklenmesine yönelik kararların alındığı da görülmektedir. Ayrıca ders kitaplarının çocukların fikri gelişimini, ruh yapısını, milli duygu ve hareketlerinin yoğruluşunu sağlayacak, tarih sevgisini uyandıracak, olayların zaman içinde oluşlarını kavratacak bir anlatım ile düzenlenmesi konusunda fikir birliği sağlanmıştır. İçerik özellikleri kapsamında; bu kitaplarda ağırlığın milli tarihe verilmesinin gerekliliği hakkında görüşlerde de bulunulmuştur. Ayrıca ders kitaplarına tarih okuma parçası eklenmesi ile öğrencilerin tarih görüşü ve bilgisinin genişleyeceği anlayışı hâkimdir (Arslaner, 2008).

İçeriğin İnsan Haklarına Uygun Nitelikte Olması İle İlgili Alınan Kararların İncelenmesi

Ders kitaplarında yer alan içerik, insan haklarına uygun olacak şekilde yapılandırılmalıdır. İçeriğin herkese karşı eşitliği savunacak, her türlü ayrımcılığa karşı olacak şekilde oluşturulması son derece önemlidir. Bunun için ders kitaplarını hazırlayanların çok dikkatli olmaları gerekmektedir. Bu konuda birçok araştırma yapılmıştır. Altınay'a (2009) göre: "Ders kitaplarında rastlanan önemli bir eksiklik, barışçıl süreçlere ve şiddetsiz mücadele yöntemlerine dair örneklerdir. Dünya ve Türkiye tarihlerinin savaşımlardan ibaretmiş gibi aktarılması, tarihin ve insanlar arasındaki ilişkilerin önemli bir kısmını karanlıkta bırakmayı ve savaşları doğallaştırmayı getirmektedir. Karşılıklı anlayış, farklılıkların bir arada yaşaması, yardımlaşma, barış çabaları, sorunların şiddet içermeyen yöntemlerle çözüldüğü süreçler, insan hakları hukukunun getirdiği kazanımlar gibi olumlu, barışçıl ve insan hakları açısından öğretici örneklerin ders kitaplarında yer almaya başlaması, öğrencilerin hayata ve kendilerine bakışlarında büyük farklar yaratabilir, bu süreçlere dair merak ve onlara dahil olma yönünde bir ilgi ve istek uyandırabilir." Bu nedenlerle, içeriğin insan hakları temeline oturtulması önemli bir kriter olarak kabul edilmiştir.

İçeriğin sahip olması gereken en önemli özelliklerden biri de insan hakları, demokrasi gibi kavramları içermesidir. Nitekim ders kitapları; öğrencilerin hayata bakış açısını etkileyen, düşüncelerinin yönlendirilmesinde etkin rol oynayan araçlar olarak düşünüldüğünde bu konunun önemi iki kat artmaktadır. 27-29 Eylül 1993'te yapılan 14. Milli Eğitim Şûrasına bakıldığında dönemin Milli Eğitim Bakanı Nahit Menteşe'nin Şûranın açılış konuşmasında bu konu ile ilgili düşünceleri şöyledir: "*Öğretim programları ve ders kitapları, evrensel niteliklere, demokratik ve özgürlükçü anlayışa uygun olarak yeniden düzenlenecektir.*" Bu ifadede var olan kitaplarda henüz "demokrasi ve insan hakları" ile ilgili yeterli niteliğin henüz tam olarak sağlanamamış olduğuna ulaşılabilir. Demokratik ve özgürlükçü anlayış çerçevesinde ders kitaplarının revize edilmesine ilişkin önemli bir açıklama olarak görülebilir. İçeriğin evrensel olması, öğrencilerin de evrensel bir bakış açısı kazanmaları açısından önemlidir. İçeriğin demokratik olması, insan haklarına uygun olarak düzenlenmesi ile ilgili bir karar 13-17 Kasım 1999 da yapılan 16. Milli Eğitim Şûrasında karşımıza çıkmaktadır. Bu Şûrada 38. Madde de şöyle denmiştir: "*Özellikle kız öğrencilerin mesleki teknik eğitim programlarına katılmalarını sağlamak amacıyla özendirici tedbirler alınmalıdır. Ders Kitapları ve diğer ders araç-gereçlerinde cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmamalıdır.*" Ders kitaplarındaki kız-erkek ayrımcılığının giderilmesine vurgu yapan bu kararın, insan hakları ve demokrasi kapsamında ele alınması gerekir. Ülkemizde halen daha kız-erkek

ayrımcılığına dair izlere rastlamak mümkündür. Ders kitapları, öğrencilerin bu konudaki önyargı ve geçmişten gelen kalıp yargılarının ortadan kalkmasında çok önemlidir. Ayrıca bu karar öğrencilerin olumlu tutumlar oluşturmasını kapsamında da değerlendirilebilir.

Bulgu 2: Ders Kitaplarının Biçim (Teknik-Tasarım-Düzenleme) Özellikleri İle İlgili Alınan Kararlar

Baskı kalitesi, kitapların resim, şekil ve grafikler ile donatılmış olması, dil ve imla hataları, teknik özellikler ders kitaplarının biçimsel özelliklerini oluşturur.

Kitapların biçimsel özellikleri, okuyanların kitap okuma tutumlarını etkileyen önemli bir faktörlerden biridir. Bu özellikler: kitabın puntoları ile şekiller, resimler ve açıklayıcı bilgiler içermeye ya da okuyucunun kitap içinde bulmak istediği konu veya dizin hakkında ayrıntılı bilgiler verme gibi kitap okumayı ve anlamayı etkileyecek önemli özelliklerdir. Nitekim biçimsel özellikler, bir kitabın dikkat çekmesini ve tercih edilmesini etkileyebilir. Aynı zamanda bu özellikler, okuma esnasında okuyucuya bazı olumlu veya olumsuz deneyimler de yaşatabilmektedir. Örneğin, satır aralığının az olması, yazı puntolarının küçük veya çok büyük olması okumayı etkileyen etmenlerdir. Bu açıdan kitabın biçimsel özellikleri, okuyucunun, okumaya yönelik tutumlarını değiştirebilir. Bu bağlamda bir kitabın biçimsel özelliklerine ilişkin tutumun, biçimsel özellikler hakkındaki olumlu ve olumsuz tüm düşünce, duygu ve davranışlardan oluşabileceğini söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır. Kısaca biçimsel özellikler okuyucunun bir kitabı tercih etmesinde, kitaba karşı olumlu tutum geliştirilmesinde, kitabın tercihi ve okunmasında çok önemli bir işleve sahiptir (Argan ve diğ 2008). Bu nedenle Milli Eğitim Şûralarında bu konu ile ilgili alınacak kararlar, büyük önem arz etmektedir.

Milli Eğitim Şûralarında, ders kitaplarının biçim ve teknik özellikleri ile ilgili alınan kararlar incelendiğinde 1, 2, 12, 16. ve 18.Şûrada olmak üzere toplam 5 kez bu konu üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu Şûraların başında Temmuz 1939 da yapılan I. Maarif Şurası gelmektedir. Bu Şûrada ders kitapları ile alınan görüşler incelendiğinde; ders kitaplarında yazım hatalarının bulunduğu, baskı kalitesinin yeterli olmadığına dair fikirlerin öne sürüldüğü görülmektedir. Ayrıca bu konuda tüm Şûra üyelerinin aynı fikirde olduğu da gözden kaçmamaktadır.

Ders kitaplarının teknik özellikleri ile ilgili alınan kararların incelenmesi

Teknik özelliklerin en önemli öğelerinden biri kuşkusuz baskı kalitesidir. Ulu Kalın (2007)'a göre ders kitaplarının sayfaları düzgün, lekesiz, deliksiz, temiz olmalı. Kırışık, yırtık, buruşukluk, katlanma ve diğer görünüş kusurları ile baskı hataları içermemeli ve bunun yanında baskı arka yüzüne geçmemelidir. Kitap kapağı hazırlanırken, kitap yapraklarının kapağı tamamen örtecek ve aynı boyutta olacak şekilde kesilmiş olmasına dikkat edilmelidir. Kitaplar, formalı olarak yapılmalı, bir formada onarlı sayfa olmalıdır. Formalar birbirine tek dikiş (zımba teli) iplik dikişle bağlanmalıdır. Bir tek forma halinde hazırlanan kitaplarda forma, kapağa zımba teli ile tutturulmalıdır. Eğer kitaplar dört veya daha fazla formadan meydana geliyorsa bu kitaplara sırt verilmelidir. Birden fazla formalı kitaplarda formalar kapağa, kapaktan elyaf koparmadan ayrılmayacak derecede sağlam yapıştırılmalıdır. Ancak günümüzde ders kitapları hakkında öğrenci ve öğretmenlerin görüşleri alındığında; öğretmenlerin ve öğrencilerin biçimsel özelliklerden en çok üzerinde durdukları temel konular: ders kitaplarının basımlarının yeterince kaliteli olmadığı, sayfaların koptuğu ve baskı kalitesinin yeterli olmadığına ilişkin konulardır (Balım, İnel, Evrekli, 2007 ;Akçam, Tunç ve Başdağ, 2009; Şahin, 2008).

Teknik özellikler ile ilgili olarak 1. Maarif Şura'sında ders kitaplarının seçimi, kontrol ve tetkiki üzerinde de durulduğu görülmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Prof. Dr. Saim Ali Dilemre, *"kitap tetkik için, üç, dört kişiye verilir, onlardan rapor alınır. Burada acaba iyi okurlar mı, okumadılar mı gibi hatıra bir şey gelebilir. Bu raporları tetkik edecek Talim ve Terbiye Heyetidir"* demiştir (1. Maarif Şûrası, 1939: 179). Bu konuşma ile ders kitapları seçiminde yer alacak heyette Talim Terbiye Kurulundan eğitimcilerin de bulunması gerektiğinin üzerinde durulmuş ve karara bağlanmıştır. Ders kitapları ile ilgili olarak hazırlanan bu talimatnamenin ertesi yıl içinde uygulamaya geçtiği, ders kitaplarının yarışma ile seçildiği görülmüştür (Arslaner, 2008). Bu maddede belirtilen kontrol; yazım hataları, baskı kalitesi anlamında yapılması gerekenler olarak algılanabilir. Bu nedenle ders kitaplarının biçim-teknik özellikleri açısından incelenen önemli bir karardır.

Ders kitaplarının biçimsel (teknik-tasarım-düzenleme) özellikleri ile ilgili alınan en önemli kararlardan biri de 17 Aralık 2010'da toplanan 18. Milli Eğitim Şurasında alınmıştır. 2010 yılında toplanan Milli Eğitim Şûrasında; öğretmenlerin yetiştirilmesi, istihdamı ve mesleki gelişimi, eğitim ortamları, kurum kültürü ve okul liderliği, ilköğretim ve ortaöğretimin güçlendirilmesi, ortaöğretime erişimin sağlanması, spor, sanat, beceri ve değerler eğitimi, psikolojik danışma, rehberlik ve yönlendirme konularına değinilmiştir. Bunun

yanında Şûranın esas amacı “Eğitimde 2023 Vizyonu”nu belirlemektir (Dağhan, Kalaycı, Seferoğlu, 2011). Bu bağlamda alınan kararlarda da bilim ve teknoloji ön planda yer almaktadır. Eğitimde 2023 vizyonunu belirleme hedefi ile yola çıkan bu Şûrada ders kitaplarının biçimsel özelliği ile ilgili alınmış karara rastlanmaktadır. Karar şu şekildedir: “*öğrencilerin kitap taşıma yükün azaltılması amacıyla; e-kitap, fasikül, kopartılabilir sayfalı kitap, her kitaba MEB’in internet sayfasından ulaşılabilmesi vb. uygulamalar yapılmalıdır. (18. Milli eğitim Şûrası karar 35)*” Alınan bu karar öğrencilerin çanta taşımaması, yüklerinin azaltılması amacıyla alınmış bir karar olarak değerlendirilebilir. Ancak burada farklı amaçlardan bahsetmek de mümkün olabilir. Ders kitaplarının elektronik olarak düzenlenmesini öngören bu kararın gerekçelerinden bazıları: eldeki ders kitaplarının biçimsel özelliklerinin günümüzün bilgiye olan ihtiyacını tam olarak karşılayamaması, teknik olarak daha üst seviyede ders araç-gereçlerine gerek duyulması, her an bilgiye ulaşma gereği olarak tanımlanabilir. Eğer bu kararlar alınırken bu amaçlar göz önünde tutulmadı ise de aslında bu şekilde düşünülmelidir.

18. Milli Eğitim Şûrasında alınan bu kararın amacı; ilk etapta öğrencilerin yükünü hafifletmek, taşıma kolaylığı sağlamaktır. Gerçek amaç bu olsa da aslında altında yatan amaç; ders kitaplarının bilimsel gelişmeler paralelinde öğrenci ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, öğrencinin anında bilgiye ilk elden daha çabuk ulaşabilmesi için elektronik olması olarak tanımlanabilir. 2010 yılı aralık ayında alınan bu kararın ilk uygulamaları 2011-2012 eğitim-öğretim yılında karşımıza çıkmaktadır. “Fatih Projesi” kapsamında ele alınan bu uygulama henüz pilot okullarda uygulanma aşamasındadır.

Ders kitaplarının biçim-teknik özelliklerinin diğer önemli nitelikleri de ders kitaplarının baskı kalitesi, sayfaların sağlamlığı gibi özelliklerdir. Bir ders kitabının baskısının sağlam ve kaliteli olması, aynı zamanda öğrencilerin o kitaba ve devamında derse karşı tutumunda da etkili rol oynamaktadır. Bu bağlamda alınan kararlara bakıldığında 13-17 Mayıs 1996’da toplanan 15. Milli Eğitim Şûrası karşımıza çıkmaktadır. Bu Şûrada alınan karar şöyledir: “*ders kitaplarının yeniden kullanılmasını sağlayıcı bir yöntem geliştirilmelidir.*” Karara bakıldığında ders kitaplarının yeniden kullanılmasını sağlayacak nitelikte basılmasına dair olduğu görülmektedir. Bir kitabın yeniden kullanımının sağlanmasında baskı kalitesi önemli rol oynadığından bu kararı, biçimsel özellikler kapsamında ele almak mümkündür.

Ders Kitaplarında Bulunan Yazım Hataları İle İlgili Alınan Kararların İncelenmesi

Ders kitaplarında içerik sunulurken, bu içerik süzgeçten geçirilerek dil-yazım (imla) hatalarından arındırılmalıdır. Nitekim bu tarz hatalar okumayı-anlamayı; dolayısıyla öğrenmeyi etkileyen faktörlerdendir. Özellikle de yayınevlerinin bu noktada titiz ve hassas bir tavır takınması çok önemlidir. Çünkü günümüzde birçok kitapta farklı yazım ve dil hatalarına rastlayabilmekteyiz. Bu hatalar: noktalama işaretlerinin eksikliği, yazım yanlışlıkları, kaynak gösterimindeki yanlışlık ve eksikler olarak örneklendirilebilir. Ders kitaplarının tüm özellikleri önem arz ettiği gibi, dil ve yazım hataları da ders kitaplarının verimliliğinde, etkililiğinde rol oynayan önemli etmenler olmaları açısından önemlidir.

2. Maarif Şûrası'nda ders kitaplarının biçim ve teknik özellikleri ile ilgili alınan kararlara rastlanmaktadır. Bu Şûrada ders kitapların düzenlenerek yeniden basımına ilişkin kararların alındığını görülmektedir. Bu Şûrada anadili komisyonunun hazırladığı ders kitaplarının hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken kurallara bakıldığında, ders kitaplarının biçimsel-teknik özelliklerine ilişkin *"kitaplardaki parçalarda ifade, imlâ ve şive yanlışlarından en küçüklerinin bulunmasına... asla müsamaha edilmemelidir"*, (2. Maarif Şûrası,1943:43-44) şeklinde karara rastlanmaktadır. Yazım hatalarının olmaması ders kitabının anlaşılmasını etkileyen önemli bir faktör olması nedeniyle her zaman titizlikle üzerinde durulması gereken bir durumdur.

Ders Kitaplarının Görsel Özellikleri İle İlgili Alınan Kararların İncelenmesi

Bir kitabın okunurluğunu etkileyen en önemli faktörlerden biri de görsel unsurlarıdır. Özellikle de ilköğretim birinci ve ikinci kademe öğrencileri için bu özellik çok önemlidir. Bu dönem öğrencilerine hitap edecek kitapların görsel olarak cezbedici, renkli, dikkat çekici olması, kitabın okunurluğunu artıran önemli faktörlerdendir. İlköğretimden, orta öğretim ve yüksek öğretim seviyelerine gittikçe kitaplarda görsel öğelerin azaldığı, yazıların arttığı, renklerin daha geri planda olacak şekilde kitapların düzenlendiği görülmektedir. Bunda öğrencilerin somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçmesinin, somut ifadelerden çok gittikçe yazı ve soyut söylemlerin önem kazanması etkili olabilmektedir. Şöyle ki; ilköğretim öğrencilerinin kitaba karşı tutum oluşturmalarında dış kapak daha etkili olabilmektedir. Bu dönemde çocuklar, sırf kapağı güzel olduğu için okuma davranışında bulunabilmektedirler. Oysa diğer dönemlerde özellikle de orta öğretim ve

yüksek öğretimde bireyler için kitabın kapağında bulunan başlık, bu başlığın vermek istediği mesaj, içerik gibi daha soyut özellikler öne çıkmaktadır. Bu nedenle, ders kitaplarının görsel anlamda okuyucunun beklentilerini karşılayacak, onların derse karşı olumlu tutum kazanmalarını sağlayacak şekilde yapılandırılması çok önemlidir.

Görsellik konusunda, resimler de unutulmamalıdır. Burada unutulmaması gereken bir diğer husus da resim ve yazıların da birbiri ile olan uyumudur. Ders kitapları hazırlanırken bu biçimsel- görsel özelliklerin dikkatli bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir.

2. Maarif Şûrası'nda ders kitaplarının biçim ve teknik özellikleri ile ilgili alınan kararlar incelendiğinde; "ders kitaplarına resimlerin eklenmesi" ne ilişkin kararlara rastlanmaktadır. Bu karar ders kitaplarında görselliğin çok önemli olduğunun farkına varıldığını gösteren bir işaret olarak algılanabilir. Görsellik ile ilgili olarak 2. Maarif şurasında şu ifadeye rastlanmaktadır: "*kitap; hem şekli, hem muhtevası bakımından talebe için göz çekici, zevk ve fayda verici olmalıdır. Yazı, resim ve sahife tertibi bakımlarından kitabın basılışı muhtevası kadar önemlidir. Bilhassa elde bulunan ilkokul kitaplarındaki resimler bu yönden bizi memnun edememektedir. İmkan bulunduğu takdirde bu resimlerin renkli olmaları arzu edilir. Fakat sadece çizgi ile çok güzel resimler yapılabilir.*" (2. Maarif Şûrası, 1943:43). Bu karar ders kitaplarının görsel özelliklerinin, öğrenme açısından ne derece önemli olduğunu gösterir nitelikte olması açısından önemlidir. Nitekim içerik kadar, kitabın görsel özellikleri de öğrenme sürecinde etkin rol oynamaktadır.

Görsellik ile ilgili olarak alınan kararlar incelendiğinde karşımıza 18-22 Haziran tarihlerinde toplanan 12.Milli Eğitim Şûrası çıkmaktadır. Bu Şûrada "eğitimde yeni teknolojiler" başlığı altında ders kitaplarının görsel özellikleri ile ilgili olarak alınan 24. karar: "*Her türlü ders kitaplarının, yeni teknolojiler kullanılarak daha kaliteli kâğıtlara basmak suretiyle cazip, güzel ve daha eğitici, öğretici nitelikte üretilmesi.*" olarak ifade edilmiştir. Aslında bu karar yapısı gereği ders kitaplarının hem görsellik, hem de baskı kalitesi nitelikleri ile ele alınabilir. Nitekim kararda ders kitaplarının daha kaliteli olması ile daha güzel ve cazip olmasına değinilmiştir. Bu görsel anlamda güzelliği ifade etmesinin yanında, aynı zamanda baskı kalitesinin artırılmasına yönelik olarak alınmış bir karardır. Daha önce de ifade edildiği gibi ders kitaplarının biçimsel özelliklerinin yeterliliği, öğretimin-öğrenme durumlarının daha sağlıklı ve olumlu bir havada gerçekleşmesinde önemli rol oynamaktadır.

Bulgu 3: Milli Eğitim Şûralarında Ders Kitaplarının Dil Ve Anlatım Özellikleri İle İlgili Alınan Kararlar

Ders kitaplarının dil ve anlatım özellikleri; anlatımın öğrenci seviyesine ve Türkçe dil kurallarına uygunluğu, okunabilirlik başlıkları altında toplanabilir.

İçeriğin Okunabilir Olması Ve Dilin Doğru Şekilde Kullanılması İle İlgili Alınan Kararların İncelenmesi

Dil ve anlatım özellikleri kapsamında öncelikli olarak ele alınması gereken en önemli husus; ders kitaplarının dil ve anlatım özelliklerinin Türkçenin doğru kullanılmasına hizmet etmesidir. Bunun yanında ders kitaplarının dil ve anlatım özelliklerinin bir diğer önemli ögesi de okunabilirliktir. Ulu Kalın (2007)'ye göre; bir ders kitabının okunabilirliği o ders kitabının öğrenciler tarafından çabuk okunup, anlaşılabilirliğini ifade eden bir kavramdır. Okunabilirlik ne kadar fazla ise, öğrenciler kitabı o kadar çok iyi okuyup, anlayabilir demektir. Okunabilirliği etkileyen birçok faktör olabilir. Bu faktörler: bir metindeki cümlelerin uzunluğu, kelimelerin hece sayısı, cümlelerin birbirleriyle olan ilişkisi, her cümlede vurgulanmak istenen fikir sayısı, paragraflardaki cümle kullanımları, fikirlerin devamlılığı gibi etkenlerdir. Metindeki cümlelerin uzunluğu arttıkça metnin karışıklığı, anlam karmaşası da bir o kadar artar. Bunun yanında her kelimedeki hece sayısı da kelimelerin zorluğuna katkıda bulunan faktörlerdendir. Tek heceli kelimelerin genelde basit, çok heceli kelimelerin ise zor kelimeler olduğu görülmektedir. Okunabilirlik formülleri incelendiği zaman çoğunun temelinde cümle uzunluğu ve hece sayısı kavramlarının olduğu görülür.

18. Şûra dil ve anlatım özellikleri kapsamında şu karar alınmıştır: *“İlköğretim ve orta öğretim ders kitapları, Türkçemizi doğru kullanmaya katkı sağlayıcı olmalı; fen ve teknoloji, matematik vb. derslerde kullanılan terimler Türk Dil Kurumu ile iş birliği yapılarak yeniden düzenlenmelidir.”* Bu karar, kullanılan terimlerin Türkçeleştirilmesi ile ilgili alınmış önemli bir karardır. Bu süreçte Türk Dil Kurumu katkısı ile kullanılan terimlerin revize edilmesi, düzenlenmesi söz konusudur. Bu nedenle alınan bu karar, Türkçenin doğru kullanımı ile ilgili atılmış önemli bir adım olması açısından önem arz etmektedir.

İçeriğin Öğrenci Seviyesine Uygun Olması İle İlgili Alınan Kararların İncelenmesi

Ders kitaplarında yer alan ifadelerin sıralanması, kullanımı konusunda oldukça hassas davranmak gerekmektedir. Altun ve diğerlerine (2004) göre ders kitaplarının hazırlanmasında, dil ve anlatım açısından göz önünde bulundurulması gereken en önemli hususlar şunlardır: anlatım öğrenci seviyesine uygun olacak şekilde yapılmalı, konu dizini iyi sıralanmış ve anlaşılır olmalıdır. Bir ders kitabının nitelikli olma ölçütü, o kitabın öğrenciler tarafından ne kadar yararlanılabilir olduğudur. Bir kitabın yararlanılabilir olmasında, dil ve anlatım özellikleri belirleyicidir. Nasıl ki bir öğretmen inanılmaz derecede bilgi sahibi olabilir, ancak sahip olduğu bilgiyi öğrencilerine aktarmayı başarabildiği, öğrencinin seviyesine inip anlatabildiği nispette bir değer taşır. Aynen öyle de bir ders kitabının değeri, öğrencinin o kitaptan ne kadar anlayabildiğine, ne kadar yararlanabildiğine bağlıdır. Bunun için ders kitaplarının anlatım özelliklerinin öğrenimdeki etkisi yadsınamaz.

Ders kitaplarının dil ve anlatım özellikleri ile ilgili olarak 2. Maarif Şûrasında alınan bazı kararlar karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki; 2. Maarif Şûrası'nda ele alınan konulardan biri de tarih öğretimidir. 21 Şubat 1943'te tarih öğretimi komisyonu; *"Okul tarih kitapları, Öğretmen ve Öğretim Meselesi, Tarih Öğretimi için Gerekli Yardımcı Bilgi ve Vasıtalar, Tarih Öğretimiyle ilgili Temenniler"* olmak üzere dört bölümden oluşan bir rapor hazırlayarak genel kurula sunmuştur. Bu raporun hazırlanması sürecinde " İlk ve Ortaokul tarih kitaplarının hazırlanmasında bilim ve pedagoji yönünden dikkate alınacak noktaların saptanması, lise tarih kitaplarının mükemmelleştirilmesi yolundaki mütalaaların Belirtilmesi" konuları ele alınarak çeşitli görüşler ileri sürülmüştür (Arslaner, 2008). Bu görüşler ders kitaplarının dil ve anlatım özelliklerinin en önemli unsurlarından biri olan "öğrenci seviyesine uygunluk" kapsamında ele alınabilir. Elbette ders araç-gereçlerinin ve bunlardan en yaygın kullanılan ders kitaplarının öğrenci pedagojik özelliklerine uygun olarak hazırlanması çok önemlidir. Aksi halde farklı öğrenci profiline hitap eden kitaplar, öğrenci için anlamlı olmayacak, bu durum öğrencinin derse olan tutumunu da olumsuz etkileyecektir.

Ayrıca aynı Şûrada Tarih Öğretimi Komisyonu "okul tarih kitapları" başlığında içeriğin öğrenci seviyesine uygunluğu ile ilgili olarak, Şûraya şu teklifi sunmuştur: *"ilkokulların tarih ders programı, çocukların anlayış ve ruh yapısına uygun olmadığı için bu program temel tutularak yazılan ve şimdiye kadar okutulan tarih kitapları maksadı sağlamaya elverişli görülmemiştir... komisyonun düşüncesine göre ilk okul tarih kitaplarına temel vazifesini görecek*

müfredat programı, gerek plan, gerek konuların seçiliş tarzı göz önünde tutularak hazırlanmalı” (2. Maarif Şûrası, 1943:199-200). Arslaner (2008)'e göre; Şûra üyeleri, görüşmeler sürecinde ders kitaplarının yeniden içeriğinin düzenlenerek basımı ile ilgili farklı görüşler beyan etmişlerdir. Özellikle de öğrenci seviyesine uygun ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili görüşler öne çıkmaktadır.

Ders kitaplarının öğrencinin pedagojik özellikleri göz önüne alınarak yapılması ile ilgili dönemin Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü Ruhbilim Öğretmeni Ziya Talat: *“bizim müfredat programlarımızda ihmal edilmiş olan insan zihnidir. O sanki kendiliğinden mevcut, ne yapsak razı olur, nereye çeksek gider, cansız, ehemmiyetsiz bir varlık sanılmıştır. Şimdi bizim tarih müfredat programımızı açalım. Orada bulduğdan önceki yaşa tesadüf eden orta okul müfredatıyla bulduğdan sonra olan lise müfredatı arasında hiç fark yok gibidir...”* (2. Maarif Şûrası, 1943:231-232) sözleriyle kitapların öğrenci seviyesine uygun olarak hazırlanmasının ne denli önemli olduğunu belirtmiştir. Bunu belirtirken çocukların yaş özelliklerine göre, zihinsel faaliyetlerinin farklılaştığını göz önüne alarak, her seviyeye farklı şekillerde hitap etmenin gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Ders kitapları ile ilgili olarak ifade edilen görüşlerden sonra, 2. Milli Eğitim Şûrasında oluşturulan anadili komisyonunu ders kitaplarının hazırlanmasında önemle üzerinde durulması gereken konuları belli bazı başlıklar altında belirtmiştir. Bu kararlardan ders kitaplarının dil ve anlatım ile ilgili olan önemli noktalar şunlardır:

“ -İlk ve orta dereceli okullarda tarih dersleri programları ile ders kitaplarının çocuğun seviyesine uygun olmadığı (karar2)

- Mesleki ve teknik okullar için ayrı kitap yazılması (karar3).” Alınan bu kararlara baktığımızda ders kitaplarında bulunan metinlerin öğrencilerin seviyesine uygun olarak hazırlanmasına yönelik kararlar olduğu görülmektedir. *“Mesleki öğrenim veren okul için de kendi ihtiyaç ve amacına uygun kitaplar hazırlaması.”* maddesi de yine ders kitaplarının öğrenci özelliklerine, seviyesine uygun olarak düzenlenmesi kapsamında ele alınabilir. Alınan bu kararlar ışığında ders kitaplarının dil ve anlatım ile ilgili özelliklerinin yeniden gözden geçirilmesine yönelik çalışmaların, ağırlıklı olarak II. Maarif şurasında ele alındığını görmekteyiz.

Bulgu 4: Milli Eğitim Şûralarında Ders Kitapları İle İlgili Alınan Diğer Kararlar

Yukarıda ders kitapları ile ilgili olarak alınan kararlar; içerik, biçim-teknik ve dil-anlatım olmak üzere üç kategoride toplanmıştır. Ancak bunların dışında kalan, bu üç kategori içinde yer almayan farklı temalarda kararlara da rastlanmaktadır. Bunların başında tek kitap uygulaması, ders kitaplarının finansmanı, ders kitaplarının ödül/yarışma ile hazırlanması ile ilgili kararlar gelmektedir.

Tek Kitap Uygulaması İle İlgili Kararların İncelenmesi

Tek kitap uygulaması ile ilgili, ilk olarak 1. Milli Eğitim Şûrasında (1939) alınan kararlara rastlanmaktadır. Arslaner (2008)'e göre; 1. Milli Eğitim Şûrasının esas gündemini Cumhuriyet dönemi eğitiminin planlanması ve bu eğitimin esasları oluşturmuştur. Bu amaçla tüm eğitim kurumlarının müfredatları; incelenerek ders kitaplarının düzenlenmesine karar verilmiştir. Ders kitapları ile ilgili gündeme gelen en önemli konu "tek tip devlet kitabı" sistemine gidilmesi olmuştur. Bu çerçevede ilk ve ortaöğretim okulları için tek tip devlet kitabı olmasının gerekliliği, kitapların yarışmalar ile belirlenmesi, telif hakları meselesi ile yazarlara verilecek ücret haklarının tamamen Milli Eğitim Bakanlığına ait olduğuna dair açıklamalarda bulunulmuştur.

Tek tip kitap uygulaması ile ilgili Şûrada farklı görüşler beyan edilmiştir. Şurada bulunan dönemin Trabzon Lisesi müdürü Sami Akyol tek kitap uygulaması ile ilgili görüşlerini şu cümleler ile ifade etmiştir: "*Arkadaşlar, tek kitap olsun, burada teklif edildiği gibi daha şümüllü, daha güzel devlet kitabı olsun, bunu okutmakla mükellef olan bizler için bu şekilde devlet kontrolünden sıkıca geçirilen tek kitap halinde tertibinin faydalı olacağını tecrübelerime istinaden arz ederim.*" Sami Akyol bu ifadeleri ile tek kitap uygulamasının daha faydalı olacağını geçmiş yaşantıları ile desteklemiştir. Ancak Şûrada, "tek kitap uygulaması" ile ilgili görüşler incelendiğinde hepsinin olumlu olmadığı, bazı görüşlerin karşıt olduğu da gözden kaçmamaktadır. Kendisi "Arşimet prensibi" gibi konuların bütün kitaplarda aynı olabileceği, ancak edebiyat tarzı kitapların yazarların bakış açısına göre şekillenebileceği, bu durumun gençler üzerinde olumsuz etkiler bırakabileceği gerekçesi ile tek kitap sisteminin daha uygun olacağı yönünde görüşlerini belirtmiştir (1. Maarif Şûrası 1939:144).

1. Maarif Şûrasında; tek kitap uygulaması ile ilgili olumsuz görüşlerin yanında olumlu görüşlere de rastlanmaktadır. Şûrada Nuri Kutulmuş: "*en mühim meselelerden biri de tek kitap meselesidir. Tek kitap usulünü kabul etmiyorum... ..tek kitap arayan komisyon 5-6 kişiden mürekkeptir. Buna nasıl*

karar verecektir? Şu metodu beğenirim, şu metot iyi değildir diyebilecek midir? İcap ederse pedagoğ arkadaşlarım lütfen söylesinler, yüzde yüz doğru metot var mıdır?" şeklindeki sözleriyle tek kitap uygulamasının, tek doğru gibi algılanmasını eleştirdiği görülmektedir (1. Maarif Şûrası, 1939:146-147). Ayrıca yine aynı Şûrada Vehbi Sarıdal "...mekteplerimizde tek bir kitabın okutulmasına taraftar değilim. Çünkü bu, o kitap için muayyen olan bir tab'ı adedenin, yahut kabul edilen muayyen bir müddetin devam ettiği müddetçe hocalara da, okuyanlara da, yalnız bu kitabı okuyacaksınız ve yalnız bu kitabı okutacaksınız demek olur ki böyle şey hem olamaz, hem de doğru da değildir. Devlet hiçbir zaman ferdin en tabii olan fikir hürriyetini onun fikir hürriyetinin eseri demek olan telif hürriyetini mekteplerimizde devlet kitabından başkasını okutamazsınız diye tehdit edemez" (1. Maarif Şûrası, 1939:159-160) sözleri tek kitap uygulamasının demokratik bir anlam taşımadığını ifade eder niteliktedir.

Tek kitap uygulaması ile ilgili olarak 9. Şûrada alınan bazı kararlar da söz konusudur. Bu kararlar:

"I- İlkokul ve ortaokul programları kaynaştırılmış bir bütün hâlinde yeniden düzenlenecektir.

İlkokul Türkçe programı ile ortaokul Türkçe ve dilbilgisi programı temel eğitimin amaçlarına uygun olarak bütünleştirilecek; bu maksatla mevcut ortaokul programı gözden geçirilecek ve yarışma açma veya komisyon kurma yolu ile tek kitap yazdırılacaktır. (Karar -85)

İlkokulların IV. ve V. sınıf Sosyal Bilgiler programı ile ortaokul Sosyal Bilgiler programının temel eğitimin amaçlarına uygun olarak kaynaştırılmış bir bütün oluşturulacak şekilde yeniden düzenlenmesiyle ilgili çalışmalar sürdürülecektir. Bu maksatla hazırlanmış olan program taslağı Tebliğler Dergisinde yayımlanacak ve yeni programa göre IV, V, VI, VII ve VIII. sınıflar için yarışma açma veya komisyon kurma yoluyla Bakanlıkça tek kitap yazılacaktır. (Karar -87)

İlkokul IV ve V. Fen Ve Tabiat Bilgileri programı ile ortaokul Fen Bilgisi programının temel eğitimin amaçlarına uygun olarak "fen bilgisi" adı altında kaynaştırılmış bir bütün oluşturulacak şekilde yeniden düzenlenmesiyle ilgili çalışmalar sürdürülecektir. Bu maksatla hazırlanmış olan program taslağı Tebliğler Dergisinde yayımlanacak ve yeni programa göre IV, V, VI, VII, VIII. sınıflar için tek kitap yazdırılmak üzere ödüllü yarışma düzenlenecek veya komisyon kurarak yazdırılacaktır. (Karar- 88)

Zorunlu öğretim çağını kapsayan temel eğitimin gereği olarak, öğrencilere tamamen veya kısmen parasız kitap vermek veya çok ucuz bir

fiyatla sağlamak amacıyla Bakanlıkça ilkokul ve ortaokul kitapları için başlatılan tek kitap uygulaması sürdürülecektir. (Karar -101)

Tek kitap uygulaması, bir plana göre zamanla diğer eğitim kademeleri kitaplarını da kapsamına alacaktır.

Tek kitap olarak kabul edilecek ders kitapları; Ödüllü yarışmalar düzenlemek veya Komisyon veya kişilere yazdırmak suretiyle Bakanlıkça hazırlanacak veya serbest yazarlara ait kitaplardan seçilecektir. (Karar -102)

Tek kitabın telif hakkı, baskı sayısı sınırsız olmak ve okutulma süresi en az beş yıl olmak kaydıyla, ödül vermek veya bir defa da önceden ödenmek suretiyle Bakanlıkça satın alınacaktır. (Karar - 103)

Bakanlık tek kitap olarak kabul edilen ders kitaplarının zamanında basılması ve öğretim yılı başlamadan önce okullara dağıtılmasını sağlamak üzere gerekli tedbirleri alacak; bu maksatla Bakanlık Basımevinin olanakları yetmediği takdirde, ders kitaplarının özel sektörde basımını sağlayacaktır. (Karar -104)

Tek kitap uygulaması, serbest yazarların, bol miktarda yardımcı ders kitabı hazırlanması ve ders kitaplarının iyileşmesi çalışmalarına katkıda bulunmalarını destekleyecek ve onları özendirerek biçimde düzenlenecektir. (Karar - 105)

Zorunlu öğretim çağını kapsayan temel eğitimin gereği olarak, öğrencilere tamamen veya kısmen parasız kitap vermek veya çok ucuz bir fiyatla sağlamak amacıyla Bakanlıkça ilkokul ve ortaokul kitapları için başlatılan tek kitap uygulaması sürdürülecektir. (Karar -101)” olarak ifade edilmiştir.”

9. Şûrada ele alınan yukarıdaki kararlara bakıldığında bu kararların, tek kitap oluşturulmasına yönelik olduğu, ayrıca bu kararların ders kitaplarının ödül veya komisyonlarca oluşturulmasına da vurgu yaptığı görülmektedir. Kitapların yarışma ve komisyon yoluyla yazdırılmasındaki temel amacın; ders kitaplarının biçim, içerik ve dil-anlatım özellikleri olarak en iyi hale getirmek olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim yarışmalar da bu anlamda oldukça teşvik edicidir. Çünkü yarışmaların; her alanda olduğu gibi insanları teşvik edici, en iyiyi, en güzeli ortaya koymayı sağlayıcı özellikleri vardır. Ders kitapları için de yarışmaların düşünülmesindeki temel amaç da insanları teşvik ederek en iyi, en kaliteli kitapların hazırlanmasını sağlamaktır. Nitekim yarışmalar sonucunda verilen ödüller, insanlar için hem motivasyonu sağlayan, hem de insanları yeni şeyler üretmeye teşvik eden pekiştireç niteliğindedir. Ancak yukarıda 9.Şûrada

(1974) alınan kararlara bakıldığında sadece kitapların oluşturulmasına değinilmediği, aynı zamanda programın yeniden gözden geçirilmesinin gerekliliğine de vurgu yapıldığı görülmektedir. Burada programın gözden geçirilmesi ile kastedilenin; güncel, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ışığında değişen programlara uygun bir şekilde ders kitaplarının hazırlanması olduğu düşünülmektedir. Ders kitaplarının yeni bilimsel ve teknolojik gelişmeler ışığında düzenlenmiş olmasının, ders kitaplarının vazgeçilmez özelliklerinden biri olduğu daha önce ifade edilmişti. 9. Şurada alınan bu kararların, aynı zamanda ders kitaplarının güncel tutulması ile ilgili olduğu anlamı çıkarılabilmektedir.

Ders kitaplarının komisyonlarca oluşturulması ile ilgili olarak, 12. Şurada belirtilen temenni kararlarından da bahsetmek mümkündür. Bu Şurada *“İlk ve ortaokul ile lise ve dengi okulların Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının, bakanlıkça seçilecek şahıslara veya oluşturulacak komisyonlara yazdırılması; bu dersler için öğretmen kılavuz kitaplarının da hazırlattırılması.”* kararı alınmıştır.

Tek kitap uygulaması ile ilgili görüşler sadece milli eğitim şûralarında değil, eğitimcilerin kendi arasında da görüş ayrılıklarına sebep olmuştur. Tek kitap uygulamasını savunanların yanında, bunun anlamlı olmadığını belirten uzmanlara da rastlanmaktadır. Levent'in (1988) “tek kitap uygulamasına” ilişkin görüşleri şu şekildedir: *“Bu yaklaşım tarzı, aslında öğretmene, öğretmenin bilgisine güvensizliğin bir sonucudur. Elindeki kitap, mutlak doğrunun ifadesi sayılmıştır. Onu eleştirmek, mümkün değildir. Çünkü yazarın ya da yazarların her şeyin doğrusunu düşündükleri ve yazdıkları, baştan kabul ve ilân edildiğinden, bu mantığa göre, başka kaynak eserlere başvurmanın gereksiz olduğu da açıklanmış olmaktadır.”* Levent aynı zamanda bu yaklaşım sebebiyle öğretmenlerin, başka kitaplara müracaat edemediğini, öğrencilerine başka kaynaklar tavsiye edemediğini, adeta elindeki kitaba göre kurulmuş bir makine niteliğinde olduğunu belirtmiştir. Bu yaklaşım da ders kitapları ile ilgili alınan bu kararların uygulamalarına farklı bir perspektiften yaklaşmıştır. Tek tip ders kitabı uygulamasının, bazı durumlarda olaylara sadece tek bir bakış açısı sunduğundan, öğrencilerin çok yönlü bakış açısı kazanmalarına engel teşkil edebileceği düşünülmektedir.

Ders kitaplarının nicelik aynı zamanda nitelik olarak zenginliği, aynı zamanda alınan eğitimin de zenginliğinin göstergesi olarak yorumlanabilir. Farklı ders kitapları; öğrencilere olaylara, durumlara farklı perspektiflerden bakış açısı sağlayacaktır. Öğrenciler birçok kaynaktan edindikleri bilgileri, kendi süzgeçlerinden de geçirerek zihinlerinde yapılandıracaklardır. Böylece bilgiler;

belli kalıplar ile sunulmaktan, ezber olmaktan ziyade daha anlamlı bir şekilde bireylerin zihninde yer edebilecektir.

Ders Kitaplarının Basımı İle İlgili Alınan Kararların İncelenmesi

Şuralarda tek kitap uygulamasının dışında, ders kitapları ile ilgili olarak sıkça karşılaşılan bir diğer konu da ders kitaplarının basımı ile ilgilidir. İlk olarak 2. Maarif Şûrası'na baktığımızda; bu Şûrada oluşturulan anadili komisyonu, ders kitaplarının Maarif Vekâletince basımı üzerinde görüşlerini paylaşmıştır. Bu konuda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Kitapların Maarif vekâletince basımı ile ilgili olarak Emin Ali Çavlı (dönemin İstanbul Pertevniyal Lisesi Tarih Öğretmeni); *“Kitapların Maarif Vekâleti tarafından inhisara alınması hakkındaki fikrimi söylemiştim... .. Ancak serbest mücadele sahasıdır ki bizi istediğimiz gayeye ulaştıracaktır... ..Yüzlerce şahıs birbiri ile mücadele ederek bir eser çıkaracaktır. .. Medeniyet aleminde böyle müsabaka ile mektep kitabı (ders kitabı) intihab edilmez. Bu tarzda iyi bir kitap temin etmenin imkânı yoktur. (2. Maarif Şûrası, 1943:59)”* sözleriyle kitapların tek elden bakanlık tarafından basılmasına karşı olduğunu ifade etmiştir. Elbette bu konu ile ilgili görüşler sadece Emin Çavlı ile sınırlı kalmamış, birçok üye söz alarak bu konudaki görüşlerini belirtmiştir. Şûra üyesi Fahrettin Kerim Gökay (dönemin İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Sinir Hastalıkları profesörü) söz alarak şu açıklamalarda bulunmuştur: *“Çocuklarımıza vereceğimiz dergi ve onun muhtevası üzerinde hassas olmayı ve buna önem verilmesini isteyeceğim. ..Kitabın gayet iyi yazılmış ve okuma zevkini arttıracak şekilde olması lazımdır. Sürüm davasını ele alarak bu tarzda kazanç temini güden bir zihniyetin milli kültür zihniyeti içinde yer bulamayacağı muhakkaktır (2. Maarif Şûrası, 1943:62)”* . Burada Kerim Gökay'ın, ders kitaplarının okumayı sevdirecek biçimde içerik düzenlenmesine vurgu yaptığı görülmektedir. Ders kitapları hususunda ilk düşünülecek husus; kitapların içerik, biçim ve dil-anlatım özelliklerinin yeterliliğinin sağlanmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken husus; bu yeterlilikleri en iyi sağlayabilecek kurumun seçilerek basım işinin o kuruma verilmesidir. Ders kitaplarının basımı konusunda sermaye ve kazanç amacından çok nitelik üzerinde durulması gerektiği düşünülmektedir.

Kitaplarının Finansmanı İle İlgili Alınan Kararların İncelenmesi

Şuralar ile ilgili literatür incelendiğinde karşımıza sık olarak çıkan bir diğer konunun ders kitaplarının finansmanı ile ilgili olduğu görülmektedir. 15.Şûranın ana gündem konusunu oluşturan “Eğitim sisteminin finansmanı

“başlıklı raporda ders kitapları ile ilgili alınan kararlar şöyledir: “Okullara gelir elde etmek amacıyla yapılan dergi, yardımcı kitap ve diğer araçların alımı, satımı vb. işlemlerde öğretmen ve yöneticilerin aracılık etmesine son verilmelidir. Eğitim ve öğretimini yabancı dille yapan okullarda okutulan yabancı dil ders kitaplarının ilgili ülkelerden ithal edilmesi yerine, yerli müelliflerce üretilmesi teşvik edilmelidir.” Bu kararlara bakıldığında ders kitaplarının finans işleri ile öğretmen ve yöneticilerin ilgilenmesi uygulamasına son verilmek istendiği görülmektedir. Ayrıca bu kararlar, yabancı dil kitaplarının temininde yerli üretimin tercih ve teşvik edildiği şeklinde yorumlanabilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Ülkemizde ve Dünya’da ders kitaplarının, eğitim-öğretim ortamlarında yaygın olarak kullanılan araç-gereçler olduğu bir gerçektir. Nasıl ki bilim ve teknolojideki gelişmeler, ortaya çıkan yenilikler; başta literatür olmak üzere eğitimde, eğitim programlarında değişikliklerin olmasını gerekli hale getiriyorsa, literatürde ve programlarda meydana gelen bu değişikliklerin elbette programların aktarıcısı olan ders kitaplarında da kendini göstermesi gerekmektedir. Bu değişimler; ders kitaplarının içerik, biçim ve dil-anlatım özelliklerinin, içinde bulunulan zamanın gelişmelerine ayak uydurabilecek nitelikte düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Eğitimle ilgili her konuda olduğu gibi, eğitimin en önemli öğelerinden biri olan ders kitapları ile ilgili değişikliklerin Milli eğitim şûralarında uzmanlar, bilim insanları, eğitim yöneticileri tarafından tartışılması ve belirlenmesi gerekmektedir. Şûralarda farklı perspektiflerden bakılarak, hangi değişikliklerin olması gerektiğine ilişkin görüşlerin paylaşılması, ortaya daha kaliteli ve nitelikli ders kitaplarının çıkması açısından kıymetlidir.

Milli Eğitim Şûralarında ders kitapları ile ilgili alınan kararlar incelendiğinde; ilki 1939 yılında gerçekleştirilen 1. Maarif Şûrasından günümüze kadar toplanan Şûralarda, ders kitaplarına ilişkin önemli kararların alındığı görülmektedir. Ders kitapları ile ilgili bu kararların içerik, biçim-teknik, dil-anlatım özellikleri olarak 3 kategoride incelendiği bu çalışmada; alınan kararların zaman zaman farklı özelliklere vurgu yapacak nitelikte olduğu görülmüştür. Bazı Şûralarda içerik, bazı Şûralarda biçim-teknik özellikleri, bazı Şûralarda ise dil-anlatım özelliklerine daha çok vurgu yapıldığı görülmektedir. Ancak Şûraların geneline bakıldığında ele alınan kategorilerden daha çok içerik ile ilgili alınmış kararlara rastlanmaktadır. İçerik ile ilgili kararların

2.,9.,11.,12.,14.,16. Şûralarda toplandığı görülmektedir. Bu Şûralarda alınan kararlar içerik kapsamında değerlendirildiğinde; daha çok içeriğin bilimsel olma, güncel olma ve okuma becerisi kazandırma işlevlerinin altının çizildiği görülmektedir. Ders kitaplarının içeriğinin; bilimsel ve teknolojik değişikliklere göre yeniden düzenlenmesi, yenilenmesi ile ilgili yapılması gerekenler, bu Şûralarda belirtilmiştir.

Biçimsel özellikler ile ilgili olarak daha çok 12. 16., ve18. Şûralarda alınan kararlara rastlanmaktadır. Milli Eğitim Şûralarında biçimsel ve teknik özellikler kapsamında daha çok görsellik ve baskı kalitesi üzerinde durulduğu görülmektedir. Görsellik, bir kitabın öğrencinin zihninde şekil almasında, içeriğin bellekte iz bırakmasında önemli rol oynayan bir faktördür. Baskı kalitesi de aynı şekilde öğrencinin öncelikle kitaba, sonrasında da derse karşı olumlu tutum geliştirmesinde işlevseldir. Elbette sayfaları dağılacak kadar basit, baskısı nitelsiz ve yetersiz, görsel olarak cezbedici özelliklere sahip olmayan bir ders kitabı; herkes tarafından olumsuz olarak değerlendirilir. Bu nedenle biçimsel özellikler ile ilgili olarak hassas ve titiz davranılması gerekmektedir. Ayrıca Şûraların geneline bakıldığında biçim ve teknik açıdan günümüze değin ele alınmış en göze çarpan kararın elektronik kitap ile ilgili olduğu söylenebilir.

Dil ve anlatım özellikleri ile ilgili olarak 18. ve 2. Şûrada alınmış önemli kararlardan bahsetmek mümkündür. Bu Şûralarda daha çok dil ve anlatımın, hitap ettiği bireylerin seviyesine uygun olmasının gerekliliği ve okunabilirliği üzerinde durulduğu görülmektedir. Nitekim bir kitap, hitap ettiği öğrenci kesimine anlatmak istediğini anlatamadıktan sonra hiçbir anlam ifade etmeyecektir. Bunun için hitap edilen öğrenci profilinin gelişimsel ve psikolojik özellikleri çok iyi bilinmeli. Bu özellikler çerçevesinde ders kitapları hazırlanmalı ve inşa edilmelidir.

Ders kitapları ile ilgili yukarıda ele alınan kategorilerin dışında göze çarpan bazı kararlara da rastlanmaktadır. Bunların içinde en sık rastlanana "tek kitap uygulaması"na ilişkin olan kararlardır. Geçmişten günümüze Şûralar incelendiğinde bu konunun sürekli gündemde olduğu, bu konu ile ilgili olumlu ve olumsuz düşüncelerin ileri sürüldüğü görülmektedir. Ancak ifade edilen olumsuz düşüncelere, bazı noktalardaki sınırlılıklarına rağmen "Tek Kitap Uygulaması"nın adı geçen Şûralarda genel olarak kabul edildiği gözden kaçmamaktadır.

Şura kararları yıllara göre değerlendirildiğinde ise içeriğe verilen önemin zaman içinde azalmadığı, bir çok şurada bu konu üzerinde durulduğu görülmektedir. Ancak geçmişten günümüze Milli Eğitim şuaralarında alınan kararlar değerlendirildiğinde 2000'li yıllara doğru gelindikçe ders kitaplarının

biçim-teknik özelliklerine verilen önemin arttığı yorumunda bulunulabilir. Nitekim bunda 21.yüzyılın getirdiği bilimsel, teknolojik gelişmeler ve bunların sonucunda ortaya çıkan ihtiyaçlar etkili olduğu düşünülmektedir. Ne var ki günümüzde uygulanmakta olan yapılandırmacı yaklaşım neticesinde, öğrenciler artık ders kitaplarının yanında internet gibi başka kaynaklara da ihtiyaç duymaktadır. Yani bilim ve teknoloji artık ders kitaplarının da ötesinde bazı kaynakları gerekli kılmıştır. Bu bağlamda son Milli Eğitim Şurası değerlendirildiğinde, 21. yüzyılın ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebileceği düşüncesi ile elektronik ders kitapları ile ilgili kararların alındığına rastlanmıştır. Bu uygulama henüz pilot okullarda denenmekte, ancak gelecekte diğer okullarda da uygulanarak yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Bu uygulamayla; bilgiye nasıl ulaşacağını öğrenen, daha hızlı bir şekilde bilgi kaynaklarına yönelen bireylerin yetiştirilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir.

Eğitim sorunlarının tartışıldığı, çözüme yönelik fikirlerin alındığı Milli eğitim şuralarında alınan kararların genel anlamda uygulamaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak bu uygulamalarda gecikmelere de rastlanmaktadır. Elbette şuralarda alınan kararların uygulanması hususu, dönemin hükümetlerinin bu konuya verdiği öneme göre değişmektedir. Şuralarda alınan kararlara bakıldığında, bazı kararların farklı Şuralarda yeniden karşımıza çıktığı, ele alındığı görülmektedir. Bu sonuç; alınan o kararların ilgili olduğu problemlerin tam anlamı ile çözülemediğinin, uygulamaların ya yetersiz kaldığının ya da tam anlamı ile gerçekleştirilemediğinin göstergesi olarak yorumlanabilir. Ne var ki şuralarda alınan ders kitapları ile ilgili birçok konuya ilişkin kararın, günümüzde hala sorun olarak karşımıza çıktığını görülebilmektedir. Bunun için Milli Eğitim Şuralarında ders kitapları ile ilgili konular; daha kapsamlı bir şekilde, farklı uzmanların bakış açılarıyla ele alınmalı, ortaya konan farklı görüşler çerçevesinde kararlara varılmalı ve alınan bu kararların uygulanması süreçlerinde daha hassas ve titiz olunmalıdır. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin en önemli ögesi ve eğitim programlarının sunucusu niteliğinde olması nedeniyle önem arz eden ders kitaplarının; içerik, biçim-teknik ve dil-anlatım özelliklerinin gelişmeler paralelinde yenilenmesi, değiştirilmesi için gerekli çalışmalar Milli Eğitim şuralarında ayrıntılı olarak incelenmeli, uygulamalar ile ilgili olarak daha ciddi bir denetim sağlanmalıdır.

Kaynakça

Akçam, H. K. Tunç, T. Başdağ G. (2009). *İlköğretim 6. Sınıf Fen Ve Teknoloji Ders Kitabı Setinin Değerlendirilmesi*. The First International Congress Of Educational Research Konferansı. Çanakkale: (1-3 Mayıs 2009)

<http://www.eab.org.tr/eab/oc/egtconf/pdfkitap/pdf/380.pdf>
[canakkale 2009](#) adresinden 27 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Alemdar, M. (2007). *Milli Eğitim Şûra Kararlarında Türkçe Öğretimi Sorunu*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu

<http://www.belgeler.com/blg/187v/milli-egitim-sura-kararlarinda-turkce-ogretim-sorunu-turkish-teaching-problem-of-the-national-education-congress-resolutions> adresinden 17 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Altınay, A. G. (2009). *Can Veririm, Kan Dökerim: Ders Kitaplarında Militarizm*, Ders Kitaplarında İnsan Hakları II: Tarama Sonuçları. Tüzün, Gürel (Ed.). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları

<http://research.sabanciuniv.edu/11419/1/CanVeririmKanDokerim-DersKitaplarindaMilitarizm.pdf> adresinden 19 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Altun, M. Arslan, Ç. Yazgan, Y. (2004). Lise Matematik Kitaplarının Kullanım Şekli ve Sıklığı Üzerine Bir Çalışma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi XVII (2)*, 131-147

[http://home.uludag.edu.tr/users/ucmaz/PDF/egitim/htmlpdf/2004-17\(2\)/131-147.pdf](http://home.uludag.edu.tr/users/ucmaz/PDF/egitim/htmlpdf/2004-17(2)/131-147.pdf) adresinden 12 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Ar Yavuz, G. (2007). *İlköğretimde Kullanılan Ders Kitaplarının Öğretime Yardımcı Unsurlar Açısından Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

<http://www.belgeler.com/blg/13w3/ilkogretimde-kullanilan-ders-kitaplarinin-ogretim-yardimci-unsurlar-acisindan-degerlendirilmesi-the-evaluation-of-text-book-in-primary-school-in-terms-of-auxiliary-elements-in-teaching> adresinden 2 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Argan, M.T., Argan, M, Kurulgan, M. (2008), Kitaplara İlişkin Biçimsel Özelliklerin Okuyucu Tutumları Üzerine Etkisi. *Bilgi Dünyası Dergisi*, c.9, S.1, ss.179-206.

<http://www.unak.org.tr/BilgiDunyasi/gorusler/2008/cilt9/sayi1/179-206.pdf> adresinden 14 Haziran 2012 tarihinde alınmıştır.

Arslaner, N. (2008). *Milli Eğitim Şûraları Ve Eğitim Politikaları (1939–1946)*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

www.belgeler.com/.../milli-egitim-suralari-ve-egitim-politikalari-1939-46 - adresinden 12 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Ayaz, T. (2009). *Milli Eğitim Şûralarında Tarih Öğretimi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

<http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden 29 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Aydın, A. (2010). Kimya I Ders Kitabının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Cilt:11 Sayı:1 S:207-224

http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt11Sayi1/JKEF_11_1_2_010_207-224.pdf adresinden 19 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır

Balim, A.G. İnel, D.ve Evrekli, E. (2007). *İlköğretim Altıncı Sınıf Fen Ve Teknoloji Ders Kitabının İncelenmesi Ve Ders Kitabına İlişkin Öğrenci Görüşleri*. Famagusta Turkish Republic Of Northern Cyprus: VI. İnternational Educational Technologies Conference

http://bayar.academia.edu/ErtugEvrekli/Papers/360400/Ilkogretim_altinci_sinif_fen_ve_teknoloji_ders_kitabinin_incelenmesi_ve_ders_kitabina_iliskin_ogrenci_gorusleri adresinden 12 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Birinci Maarif Şûrası 15-21 Şubat 1943 Çalışma Programı, Rapor Ve Konuşmalar. (1991). İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi.

Coşkun, R. (2009). Yönetim- Organizasyon Ders Kitaplarında Biçim Ve İdeoloji. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Nisan 4(1), 239-258

http://iibf.ogu.edu.tr/dergi/dergi/2009-1/2009_1_11.pdf - adresinden 16 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Dağhan, G. Kalaycı, E. Seferoğlu, S. (2011). Milli Eğitim Şûralarındaki Teknoloji Politikalarının İncelenmesi. *Akademik Bilişim Konferansı*. Malatya İnönü Üniversitesi: (2-4 Şubat 2011)

http://hacettepe.academia.edu/SadiSeferoglu/Papers/496716/Milli_egitim_suralarindaki_teknoloji_politikalarinin_incelenmesi adresinden 28 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Dağlı, A. (2007) . Küreselleşme Karşısında Türk Eğitim Sistemi. *D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 9, 1-13

http://www.zgefdergi.com/Makaleler/329685188_09_01_Dagli.pdf adresinden 22 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Dokuzuncu Milli Eğitim Şûrası: Öneriler, Raporlar, Kararlar, Uygulamaya Konulan Esaslar. (1974). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Dursun, F. (2006). Birleştirilmiş Sınıflarda Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Sayı:2, 33-57

<http://sosyalb.gop.edu.tr/2.sayi/makale%203.pdf> adresinden 17 Mart 2012 tarihinde alınmıştır

Gedik, H.D. (2008). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Güncel Konular. *Türkiye Araştırmalar Dergisi* Yıl:12 Sayı:1(117-134)

http://dokuman.tsadergisi.org/dergiler_pdf/2008/2008-Nisan/9.pdf adresinden 19 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Göçer, A. (2008). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarının Ölçme ve Değerlendirme Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, (1) 197-210

http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/ali_gocer_ilkogretim_turkce_ders_kitaplari.pdf adresinden 17 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Gündoğdu, E. (2007). *Millî Eğitim Şûraları'nda Ortaöğretim Müzik Öğretimi Üzerine Alınan Kararların Ortaöğretim Müzik Öğretim Programlarına Etkileri*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

<http://tez2.yok.gov.tr/> adresinden 12 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Gündoğdu, Ö. (2006). *Cumhuriyet'ten Günümüze Milli Eğitim Şûraları Ve Müzik Eğitimine Yansımaları*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. <http://www.belgeler.com/blg/qfl/cumhuriyetten-gunumuze-milli-egitim-suralari-ve-muzik-egitimine-yansimalari> adresinden 20 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Hamzadayı, E. (2010). Bütünleştirilmiş Öğrenme-Öğretme Yaklaşımının Okuduğunu Anlama Ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt:9, Sayı:3 S:631-668

www1.gantep.edu.tr/~sbd/index.php/sbd/article/download/167/178 – adresinden 12 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

İkinci Maarif Şûrası (15-21 Şubat 1939) Çalışma Programı, Konuşmalar, Lahikalar. (1991). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Karasar, N. (1984). *Bilimsel Araştırma Metodu*. Ankara: Hacetepe Taş Kitapçılık.

Kılıç A., Seven S. (2012). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. (İkinci Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık

Levent E. (1988). *21.Yüzyılı Karşılarken Milli Eğitimde Yeni Strateji*. 13 Mart 2012 tarihinde <http://www.etemlevent.com/makaleler/milli-egitimde-yeni-strateji.html> adresinden alınmıştır.

Metin, Y. (2012). *Doküman incelemesinin Temel Özellikleri*. 80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/eay/eay/b0506/ymetin.doc adresinden 14 temmuz 2012 tariihinde alınmıştır

Milli Eğitim Şûraları: 1921-2006. (2008). Milli Eğitim Bakanlığı. Ankara
Onaltıncı Milli Eğitim Şûrası Konuşmalar, Raporlar, Görüşmeler Ve Kararlar. (1999). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği Yayınları.

Onbeşinci Eğitim Şûrası Konuşmalar, Raporlar, Görüşmeler Ve Kararlar. (1996) . Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Şûra Genel Sekreterliği Yayınları.

Ondördüncü Milli Eğitim Şûrası (27-28 Eylül 1993): Konuşmalar, Raporlar, Görüşmeler Ve Kararlar. (1993). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Şahin, A. (2008). İlköğretim Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı Ve Öğretmen Kılavuz Kitabının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* (KEFAD) Cilt 9, Sayı 3, (133-146)

http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt9Sayi3/JKEF_9_3_2008_133_146.pdf adresinden 30 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

Ulu Kalın, Ö. (2007). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2004) Ve 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi.* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

<http://www.belgeler.com/blg/16dh/sosyal-bilgiler-ogretim-programi-2004-ve-4-sinif-sosyal-bilgiler-ders-kitabinin-incelenmesi-investigating-the-social-science-4-class-course-book-within-the-social-science-instruction-programme-2004> adresinden 27 Nisan 2012 tarihinde alınmıştır.

Yıldırım A, Şimşek H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yüksel, E. (2010). *İlköğretim 6. Sınıf Matematik Ders Kitaplarının Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi.* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

<http://sosyalbilimler.cu.edu.tr/tez/1413/> adresinden 16 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.

1939 Maarif Şûrası Programı: Ankara, 17 Temmuz 1939. (1939). Ankara: Maarif Vekilliği www.mevzuat.meb.gov.tr adresinden 16 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.